

VÝZNAMNÉ VOJNY NOVÓVEKU

Študijná pomôcka

Jiří ŠILHA

a kolektív

Liptovský Mikuláš 2008

VÝZNAMNÉ VOJNY NOVOVEKU

Vedúci autorského kolektívu:

doc. Ing. Jiří Šilha, PhD.

Autorský kolektív:

Ing. Štefan Ganoczy, PhD.

Ing. Ján Homola, PhD.

Ing. Ivan Jurkovič, PhD.

nrtm. René Kertész

kpt. Ing. Radoslav Kliment

PhDr. Milan Labuzík, CSc.

pplk. Ing. Ivan Majchút, PhD.

Ing. Ján Martinko

Ing. Mgr. Elemír Nečej

Redakčne upravila a do tlače pripravila:

Viera Pružinská

Jazykové korektúry:

Mgr. Jana Chovancová

Ing. Štefan Ganoczy, PhD.

Návrh obálky:

Róbert Kandrik

Názvy spolkov, združení, spoločností, zväzov, politických strán, hnutí, vojenských a iných organizácií i miestne názvy boli použité v pôvodnom dobovom tvare, resp. zaužívanom znení.

Vydala: Národná akadémia obrany maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši

Vytlačila: Tlačiareň Národnej akadémie obrany

Počet strán: 262

Náklad: 50

Vydané: 2008

Distribúcia: podľa rozdeľovníka

ISBN 978-80-89221-09-7

© Jiří Šilha a kolektív (2008)

© Národná akadémia obrany maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši (2008)

PREDHovor

Študijná pomôcka s názvom „Významné vojny novoveku“ je voľným pokračovaním predošlej práce „Významné osobnosti vojenstva“, ktorú vydal Inštitút strategických štúdií Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika v roku 2007.

„Významné vojny novoveku“ sú určené pre študentov všetkých kurzov i kadetov s cieľom orientovať ich v histórii a vývoji vojenstva s dôrazom na vojenské umenie. Prostredníctvom relatívne krátkych vstupov do 25 vojen novoveku je možné si usporiadať sled udalostí, uvedomiť si významné zmeny konkrétneho obdobia a posúdiť prínos, kvalitu a vlastnosti vojvodcov, veliteľov.

Študijná pomôcka poskytuje i prehľad literatúry a internetových stránok, aby v knižniciach, kníhkupectvách i na internete mali záujemcovia zjednodušenú orientáciu. Viac pozornosti bolo venované napoleonským a obidvom svetovým vojnám v snahe zdôrazniť ich rozhodujúci význam z hľadiska vývoja vojenskej vedy a umenia. Každé storočie je z pohľadu spôsobu vedenia vojny v svojom úvode charakterizované tak, aby študenti a kadeti mohli posúdiť stav tohto umenia po častiach a obdobiach.

Takmer vo všetkých hodnoteniach vojen sú zdôraznené ľudské straty na životoch bojujúcich strán, v snahe poukázať na krutú daň a vplyv vojen na život človeka.

Projekt práce bol prijatý v lete roku 2007 na Inštitúte strategických štúdií Národnej akadémie obrany. Desať autorov jednotlivých príspevkov pracovalo v piatich tímoch. Nie všetci sú historikmi alebo odborníkmi na vojenskú históriu a históriu vojenského umenia. Ku cti všetkým však patrí snaha a osobné nadšenie i hodiny štúdia počas prípravy pomôcky. Cieľom projektu nebolo dosiahnuť absolútnej obsahovej a štýlovej jednoty jednotlivých príspevkov. Čitateľ môže postrehnúť i vlastné názory a komentáre autorov.

Rovnako ako u predchádzajúcej študijnej pomôcky i pri „Významných vojnách novoveku“ bude dostačujúcou odmenou pre realizačné tímy zvýšený záujem o históriu vojenstva a spokojnosť študentov a kadetov.

doc. Ing. Jiří Šilha, PhD.

riaditeľ Inštitútu strategických štúdií

OBSAH

ČASOVÁ OS	6
ÚVOD	7
<i>Charakteristika vojen v 15. storočí</i>	9
Rusko-švédská vojna 1495-1497	10
<i>Charakteristika vojen v 16. storočí</i>	12
Talianska vojna 1542-1546	13
<i>Charakteristika vojen v 17. storočí</i>	15
Tridsaťročná vojna 1618-1648	17
<i>Charakteristika vojen v 18. storočí</i>	22
Sedemročná vojna 1756-1763	23
<i>Charakteristika vojen v 19. storočí</i>	26
Napoleonské vojny 1803-1815	28
Stodenná vojna 1815	62
Americká občianska vojna 1861-1865	65
Sedemtyždňová vojna 1866	81
Francúzsko-pruská vojna 1870-1871	86
Rusko-turecká vojna 1877-1878	92
<i>Charakteristika vojen v 20. storočí</i>	95
Rusko-japonská vojna 1904-1905	98
Prvá svetová vojna 1914-1918	105
Španielska občianska vojna 1936-1939	135
Rusko-fínska vojna 1939-1940	138
Druhá svetová vojna 1939-1945	145
Kórejská vojna 1950-1953	177
Vietnamská vojna 1959-1975	187
Šesťdňová vojna 1967	195
Jomkipurská vojna 1973	203
Sovietska vojna v Afganistane 1979-1989	209

Iracko-iránska vojna 1980-1988	214
Vojna o Falklandy 1982	220
Vojna v Perzskom zálive 1991	223
Tretia balkánska vojna 1991-2001	234
<i>Charakteristika vojen v 21. storočí</i>	238
Iracká vojna 2003 – do súčasnosti	241
ZÁVER	252
POUŽITÁ LITERATÚRA A INFORMAČNÉ ZDROJE	253
VECNÝ REGISTER	257
PREHĽAD NAJVÝZNAMNEJŠÍCH BITIEK NOVOVEKU	259

ČASOVÁ OS

15. storočie

1495 -1497 Rusko-švédska vojna

16. storočie

1542 -1546 Talianska vojna

17. storočie

1618 -1648 Tridsaťročná vojna

18. storočie

1756 -1763 Sedemročná vojna

19. storočie

1803 -1815 Napoleonské vojny

1815 Stodenná vojna

1861 -1865 Americká občianska vojna

1866 Sedemtýždňová vojna

1870 -1871 Francúzsko-pruská vojna

1877 -1878 Rusko-turecká vojna

20. storočie

1904 -1905 Rusko-japonská vojna

1914 -1918 Prvá svetová vojna

1936 -1939 Španielska občianska vojna

1939 -1940 Rusko-fínska vojna

1939 -1945 Druhá svetová vojna

1950 -1953 Kórejská vojna

1959 -1975 Vietnamská vojna

1967 Šesťdňová vojna

1973 Jomkipurská vojna

1979 -1989 Sovietska vojna v Afganistane

1980 -1988 Iránsko-iracká vojna

1982 Vojna o Falklandy

1991 Vojna v Perzskom zálive

1991-2001 Tretia balkánska vojna

21. storočie

2003 - do súčasnosti Vojna v Iraku

ÚVOD

Vojenská minulosť našej civilizácie tvorí neoddeliteľnú súčasť jej vývoja. Svedčí o tom fakt, že celá známa história je priam posiatá ozbrojenými stretnutiami. Dokonca aj najstaršie dochované artefakty obsahujú predovšetkým popisy bitiek a ťažení, ako aj údaje o významných vojvodcoch v danej dobe. Je preto zákonité, že pokiaľ chceme poznať históriu vývoja ľudskej spoločnosti, musíme poznať a vychádzať z jej vojenskej histórie.

Štúdium dejín ľudskej spoločnosti ukazuje, že rozvoj vojenstva ako celku nebol v rôznych historických obdobiach rovnaký. Spolu so zmenami spoločensko-ekonomických podmienok a s rozvojom výroby sa menili aj spôsoby a formy vedenia jednotlivých ozbrojených stretnutí. Postupný a nerovnomerný vývoj sociálne politických a ekonomických podmienok vyvolával zmeny predovšetkým v:

- spôsoboch vytvárania a doplňovania armád,
- metódach výchovy a výcviku,
- spôsoboch vedenia ozbrojeného stretnutia – vo vojenskom umení,
- raste kvality a kvantity zbraní a neskôr aj bojovej techniky.

Armáda, ako hlavný nástroj na vedenie vojen, prešla vo svojom vývoji zložitú a dlhú cestu. Od malých družín skladajúcich sa z pešiakov alebo jazdcov, vyzbrojených údernými a vrhacími zbraňami, až po stotisícové armády obdobia neskorého novoveku, ktoré sú v súčasnosti vyzbrojené najmodernejšou bojovou technikou a zabezpečovacími prostriedkami.

Rozvoj remeselnej a neskôr priemyselnej výroby mal vždy priamy vplyv na kvalitu a kvantitu zbraní a bojovej techniky, ktorými boli armády v danej dobe vyzbrojené. Dlhý proces vývoja bojových prostriedkov, ktorý začal v hlbokom staroveku postupným vedomým používaním primitívnych vrhacích a úderných zbraní, dospel v súčasnom období do štádia, kedy sú jednotlivé armády vyspelých krajín vyzbrojené najmodernejšími zbraňovými systémami, bojovou a zabezpečovacou technikou.

Postupný nárast kvality a kvantity výzbroje a neskôr aj bojovej techniky mal priamy a bezprostredný vplyv na spôsoby a formy vedenia vojen, ako aj jednotlivých bitiek a bojov. V podstate nútili jednotlivých vojvodcov k tomu, aby sa snažili

o využitie materiálnej prevahy vo svoj prospech, čím zásadným spôsobom ovplyvňovali ďalší rozvoj vojenského umenia. Takto sa postupným vývojom prešlo od najjednoduchších taktických spôsobov v dávnej minulosti, spočívajúcich v čelnom zrazení bojujúcich strán, až k najrôznorodejším operáciám, k zložitým dynamickým a energicky prebiehajúcim akciám na zemi, vo vzduchu a na moriach v súčasnosti.

„Vojna je najextrémnejšia forma konfliktu záujmov a vzťahov medzi štátmi alebo spoločenskými skupinami vo vnútri štátu, ktoré v dôsledku prehlbujúcich sa rozporov používajú na ich prekonanie a dosiahnutie politických cieľov ozbrojené násilie so zámerom rozhodnúť takto o výsledku konfliktu a presadiť svoju vôľu a vnútiť ju nepriateľovi“.

V doterajšej histórii ľudstva prebehlo obrovské množstvo vojen. Jeden švajčiarsky vojenský historik sa pokúsil zistiť ich približný počet, a to od prvých historicky zaznamenaných až po vojny prebiehajúce v druhej polovici 20. storočia a dospel k približnému počtu 14 500. Avšak je zrejmé, že pomerne veľké množstvo ďalších ozbrojených konfliktov hlavne v dávnej minulosti, o ktorých neexistujú žiadne relevantné záznamy, v jeho celkovom počte, uvedené nie sú.

Autori predkladanej študijnej pomôcky sa zaoberajú problematikou vojen od začiatku novoveku, za ktoré väčšina historikov považuje objavenie Ameriky, teda rok 1492.

CHARAKTERISTIKA VOJEN V 15. STOROČÍ

Za charakteristické rysy vojen v 15. storočí môžeme považovať:

- nové spôsoby vytvárania armád v porovnaní s predchádzajúcim storočím;
- zásadnú zmenu v materiálnej základni jednotlivých armád v oblasti zavádzania palných zbraní do výzbroje armád;
- vznik nových organizačných štruktúr a bojových zostáv;
- zmeny v oblasti vojenského umenia.

Snaha jednotlivých panovníkov o vytvorenie centralizovaného štátu si vyžadovala vytvorenie nového typu armády. Preto približne od 15. storočia sa začali panovníci v jednotlivých krajinách zbavovať nedisciplinovanej a nespoľahlivej feudálnej domobrany tvorenej spravidla družinami a začali si vytvárať vlastné armády tvorené žoldnieri. Potrebné financie im poskytovali mestá, navyše tieto začali panovníci požadovať aj od veľkých feudálov, zároveň ich začali nútiť, aby rozpustili svoje spravidla početne menšie armády (družiny). Tým dosiahli okrem iného aj podstatné zoslabenie moci, predovšetkým u odbojných feudálov.

V tomto storočí však panovníci spravidla nedisponovali potrebným množstvom finančných prostriedkov, a preto žoldnierske armády neboli stále, ale vytvárali sa v podstate len na obdobie vedenia vojen, po ich skončení ich panovníci prepustili.

Postupný vznik manufaktúr, určitý pokrok v oblasti hutníctva, pozvoľna vytváral podmienky na výrobu síce stále ešte primitívnych palných zbraní, avšak na kvalitatívne vyššej úrovni ako v 14. storočí. Ich počet v armádach bol však v tomto období ešte zanedbateľný. Nový systém vytvárania armád si vynútil aj zmeny v ich organizácii. Hlavným druhom sa v žoldnierskych armádach stáva pechota, ktorá je v tomto storočí v podstate homogénna, vyzbrojená údernými zbraňami a doplnená zbraňami potrebnými na vedenie boja s jazdectvom protivníka – kopijami, halapartňami, pikami a pod. Postupne sa v tomto období u niektorých západoeurópskych armád objavujú nové organizačné štruktúry tvorené plukmi a rotami, nemali však jednotnú organizáciu ani stabilné počty. V 15. storočí nastupovala do bitky pechota zoradená do troch masívnych kolón – batáglí, v každej po päť až osem tisíc mužov. Takáto bojová zostava umožňovala rýchlejšie rozvinutie z pochodovej do bojovej zostavy, zasadenie silného počiatočného úderu, možnosť vykonania manévru, ako aj odrážanie seče jazdectva protivníka.

RUSKO-ŠVÉDSKA VOJNA 1495 -1497

Rusko-švédska vojna začala dohodou medzi Ruskom (Ivan III.) a Dánskom (Hans). Dánsky kráľ Hans pritom viedol vojnu proti Švédsku (Sten Sture) v nádeji, že opäť získa švédsky trón. Rusko vstupovalo do koalície s Dánskom, s cieľom získať niektoré časti Fínska.

Fínsko v tom čase administratívne patrilo pod Švédsko. To v tom čase bojovalo o sféry vplyvu a vôbec o svoju existenciu s Dánskom. Švédske Fínsko na východe susedilo s Novgorodom (neskôr v roku 1547 pripojený k Ruskému impériu), s ktorým v 13. storočí prevládala obchod. Expanzné snahy Švédska v 14. a 15. storočí smerom na východ vzťahy výrazne zhoršili. Švédske Fínsko predstavovalo niekoľko miest administratívne sústredených do centier Åbo a Vyborg (po fínsky Viipuri). Námorný obchod bol veľkou mierou kontrolovaný dánskymi obchodníkmi.

Na základe dohody Ivan III. poslal armády dvoch kniežat (Daniel Ščenia a Vasilij Šujskij) s úlohou obsadiť švédsky (fínsky) zámok Vyborg. Obliehanie trvalo tri mesiace, pričom švédski obrancovia boli vo výraznej početnej nevýhode. Navyše, z veľkej časti to boli iba odvedení roľníci bez bojových skúseností. Prvé ruské pokusy o útok boli neúspešné, ale neskôr sústredený útok znamenal takmer porážku a ovládnutie hradu. Odolávala iba časť opevnených veží.

Veliteľ obrancov Knut využil podmínovanie jednej z veží pomocou sudov s pušným prachom. Výbuch spôsobil paniku v radoch ruských útočníkov a ich útek. Spomienka na obrovský výbuch na hrade Vyborg (na obrázku vľavo dnešná podoba) 30. novembra 1495 sa stále udržiava vo fínskych povestiach. Podľa nich bol hrad takmer porazený a len zázrak v podobe výbuchu a kríž sv. Andreja dokázal vyhnáť ruských útočníkov a ochrániť ho pred istou záhubou. Dodnes je 30. november slávený ako sviatok sv. Andreja, ktorý „ochránil mesto pred porážkou“.

Nasledujúci rok znamenal pre švédske Fínsko hrozné pustošenie a drancovanie jeho veľkej časti až po Hämeenlinna (Tavastehus). Jednotky ruských generálov (Vasilij Kosoj a Andrej Čeladnij) využívali všetky možné formy napádania

a drancovania usadlostí a obydľí. Navyše ďalšie ruské oddiely sa plavili pozdĺž pobrežia, napádali Fínov a „nútili“ ich k poslušnosti.

Sten ako odozvu na ruské výpravy vyslal Svante Nilssona s 2000 mužmi napadnúť Ivangorod – novú pevnosť, ktorú dal postaviť Ivan III. na ochranu ruskej Ingrie proti livonským rytierom. Pevnosť bola ovládnutá veľmi rýchlo a bez výrazných ťažkostí. Vzhľadom na jej polohu a možnosti zásobovania nebolo možné uvedenú pevnosť švédskymi silami ovládať dlhšiu dobu. Nilsson sa rozhodol pevnosť ponúknuť livonským rytierom, ale tí túto ponuku odmietli. Preto nariadil pevnosť vypáliť a odplával s armádou domov.

Keď v roku 1497 švédsky trón pripadol Hansovi, nepriateľské akcie boli pozastavené. Švédsko a Rusko podpísali mierovú zmluvu na 60 rokov. Napriek predchádzajúcim dohodám medzi Ivanom III. a Hansom vojna nepriniesla žiadne hmatateľné výsledky pre žiadnu zo zúčastnených strán. Nedošlo k územným zmenám a ani k zmenám v administratívnych, či obchodných vplyvoch. Hans nesplnil dohody o poskytnutí časti Fínska Ivanovi III. tak, ako sľúbil pred začatím vojny. Napriek tomu v celej oblasti na dlhú dobu zavládol mier, čo bolo pre zúčastnené strany prínosom.

CHARAKTERISTIKA VOJEN V 16. STOROČÍ

Za charakteristické rysy vojen v 16. storočí považujeme:

- vytváranie armád žoldnierskym spôsobom;
- podstatný nárast kvality a kvantity palných zbraní;
- snahy o vytvorenie organizačných štruktúr v jednotlivých armádach;
- ďalší rozvoj vytvárania bojových zostáv a spôsobov vedenia bojovej činnosti.

Žoldnierske armády v tomto období tvorili základ ozbrojenej sily v jednotlivých krajinách strednej a západnej Európy. Boli doplňované spravidla z osôb rôznych národností, niekedy aj z rôznych deklasovaných živlov. Charakteristickým rysom týchto armád bol nízky stupeň disciplíny a vycvičenosti, ako aj rôznorodá výzbroj. Snahy o vytvorenie kvalitnejšej, národnej armády (napr. vo Francúzsku), v tomto období skončili neúspešne.

Ďalším rozvojom manufaktúr, pokroku v hutníctve a spracovaní kovov, ako aj vynálezom zrnitého pušného prachu boli vytvorené podmienky na podstatné skvalitnenie palných zbraní a ich zavádzanie do armád. V tomto období sa objavujú ľahšie modifikácie diel postavené už na kolesových lafetách, čo umožňovalo nielen jednoduchšie prisunutie dela na bojisko, ale i vykonávať manéver v priebehu bitky. Delá boli vyrábané z liatiny (bronz a meď) a na vedenie paľby už používali liatinové gule, dostrel až 1 km, kadencia 10 až 12 výstrelov za deň. Delostrelectvo začína získavať všeobecné uznanie, ale v tomto období ešte nie je považované za samostatnú zložku armády. Pechota začala postupne používať mušketu, ktorá bola nabíjaná spredu, mala hladkú hlaveň kalibra 22 mm, váhu 8 až 10 kg a dostrel 200 až 300 m. Zavádzanie muškiet do výzbroje armád malo za dôsledok rozdelenie pechoty na strelcov (mušketierov) a pikovníkov. Taktickú jednotku v západoeurópskych armádach tvorili bojové zrazy (kolóny), skladajúce sa z niekoľkých rôt, nazývané vo Francúzsku batalióny, v Španielsku tercie.

V porovnaní s predchádzajúcim storočím došlo v usporiadaní bojovej zostavy a v spôsoboch vedenia boja k zásadným zmenám, vyvolaným zvýšeným počtom palných zbraní, predovšetkým delostrelectva. Pri vedení bojovej činnosti, s cieľom chrániť pechotu pred paľbou delostrelectva protivníka, bola členená do menších celkov tzv. „batáglií“ po dvoch až troch tisíc mužov.

TALIANSKA VOJNA 1542 –1546

Talianska vojna bol konflikt v sústave talianskych vojen, ktorý viedlo Francúzsko (František I.) a Turecko (Suleiman I.) proti Svätej Rímskej ríši (Karol V.) a Anglicku (Henry VIII.).

Dohoda, ktorou skončil predchádzajúci konflikt (talianska vojna 1535-1538), neuspokojila zúčastnené strany. Keď František I. (vľavo na obrázku) získal spojenca v Turecku, pod rôznymi zámienkami vypovedal Karolovi V. 12. júla 1542 vojnu. Na

severe napadol a rýchlo ovládol Luxemburg a na juhu obklúčil Perpignan.

Situáciu využil Henry VIII., ktorý taktiež nebol spokojný s podmienkami predchádzajúcich zmlúv s Francúzskom. Zmluva o spolupráci s Karolom V. sa síce rodila veľmi ťažko, ale 22. júna Henry VIII. Františkovi I. vypovedal vojnu a jeho armáda so striedavými úspechmi napadla severné Francúzsko.

V roku 1543 sa do konfliktu zapojil Suleiman. Francúzom poskytol loďstvo s viac ako sto galejami. Francúzsko-turecké jednotky napadli a po dvoch týždňoch ovládli mesto Nice a onedlho aj jeho hrad. Turecká 30 000 armáda odišla až po ôsmich mesiacoch a po ceste domov vydrancovala neapolské pobrežie. Dňa 11. apríla 1544 sa pri Ceresole odohrala jedna z mála rozhodujúcich bitiek tohto obdobia medzi Francúzmi a cisárskou armádou. Francúzi síce zvíťazili, ale hroziaca invázia do Francúzska prinútila Františka I. stiahnuť väčšinu svojej armády. To znamenalo nedostatok síl na ovládnutie Milána, porážku talianskych žoldnierov vo francúzskych službách v bitke o Serravalle a koniec ťaženia v Taliansku.

Henry VIII. a Karol V. sa v máji 1544 dohodli na napadnutí Francúzska. Henry VIII. vyhodnotil, že Škótsko nie je schopné ho ohroziť a Karol V. dosiahol dohodu so Saskom a Brandenburskom o spojeníctve. Počas ťažení dochádzalo k rôznym problémom v koordinácii úsilia a v cieľoch ťaženia. Mohutné ozbrojené sily sa niekedy až „bezcieľne“ presúvali po území Francúzska. Nedostatok zásob a zlá organizácia znamenala neschopnosť dosahovať vojenské ciele. Nedošlo ani len k pokusu zaútočiť na Paríž, aj keď na mnohých miestach neexistoval francúzsky

odpor. Henry VIII. napadol a ovládol Boulogne a cisárske vojsko obsadilo časť francúzskeho územia.

Karol V. napriek tomu 18. septembra 1544, kvôli nedostatku peňazí a potrebe urgentne riešiť náboženské nepokoje v svojej ríši, uzatvoril separátny mier s Františkom I. bez predchádzajúcej dohody s Henrym VIII. Karol V. sa vzdal svojich požiadaviek na Burgundsko a František I. na Neapolské kráľovstvo, ako aj vplyvu v ďalších častiach Talianska. Ďalšie sféry vplyvu vyriešili dohodami o budúcich manželstvách a s tým súvisiacimi vlastníckymi vzťahmi vo vybraných záujmových oblastiach.

Konflikt medzi Františkom I. a Henrym VIII. naďalej pokračoval. Henry VIII. v septembri 1544 odišiel do Anglicka. Vydal síce úlohu brániť Boulogne, ale jeho obaja vojvodcovia sa rozhodli túto úlohu neposlúchnuť. Zanechali asi 4000 mužov na obranu mesta a zvyšok síl stiahli do Calais, čím sa dostali do pasce. Dňa 9. októbra sa Francúzi útokom veľmi rýchlo zmocnili mesta, ale boli spätne porazení, keď sa vojaci predčasne vrhli na rabovanie. Pokusy o mierové rozhovory boli neúspešné. František I. zostavil armádu z viac ako 30 000 vojakov v Normandii a loďstvo asi so 400 plavidlami v Le Havre. Táto armáda 31. mája 1545 pristála v Škótsku, ale napriek svojej početnosti neboli jej operácie vydarené a vrátila sa späť. Obidve strany konfliktu trpeli nedostatkom peňažných prostriedkov i vojakov. Henry VIII, František I. a Karol V. sa napriek vzájomnej nedôvere pokúšali o rozsiahle diplomatické vyjednávania a rokovania. Nakoniec 7. júna 1546 došlo k podpisu mierovej zmluvy v Ardres. Henry VIII. si uchoval Boulogne až do roku 1554 a sľúbil, že na Škótov nebude bezdôvodne útočiť.

Vojna bola mimoriadne drahá. Pre Františka I. aj Henryho VIII. to bol najnákladnejší konflikt počas ich vlády. V Anglicku znamenal obrovské daňové zaťaženie a problémy s obeživom. František I. zaviedol množstvo nových daní a niekoľko finančných reforiem. Henry VIII. zomrel 28. januára 1547 a 31. marca 1547 aj František I. Henryho následníci pokračovali v zasahovaní do záležitostí v Škótsku, čo viedlo k otvorení otázky spravovania Boulogne. V záujme vyhnúť sa vojne na dvoch frontoch radšej mesto odovzdali o štyri roky skôr (v roku 1550). Príčiny vojny (predovšetkým nároky na Miláno) zostávali nevyriešené až do talianskej vojny v rokoch 1551–1559, ktorá znamenala koniec šesť desaťročí vedenia vojen.

CHARAKTERISTIKA VOJEN V 17. STOROČÍ

Za charakteristické rysy vojen v 17. storočí považujeme ďalšie rozvíjanie trendov naštartovaných v predchádzajúcom storočí. K zásadnej zmene však dochádza v oblasti vytvárania a doplňovania armád. Na vedenie častých, spravidla dobyvačných vojen, už nestačili relatívne malé, dočasne najímané oddiely. Preto nastala potreba budovania veľkých stálych armád. Tento trend vrcholí v polovici 17. storočia.

Ďalší rozmach zbrojnej výroby umožnil, že v podstate už na začiatku tohto storočia boli všetky európske armády vyzbrojené palnými zbraňami. Musíme však chápať, že v každej armáde bola v tomto smere iná situácia. Palné zbrane boli finančne nákladné a nie v každej krajine bola úroveň zbrojnej výroby na rovnakej úrovni.

Na začiatku tohto storočia sa objavila odľahčená mušketa, ktorá bola v priebehu storočia zdokonaľovaná. Išlo o pušku s nárazovou kresadlovou zámkou (kohútikom), hladkou hlavňou a bodákom, ktorá sa nabíjala spredu a mala dostrel 300 až 400 krokov.

Ku značným zmenám a zdokonaleniam došlo i v delostrelectve. Objavili sa ľahšie delá a na druhej strane húfnice. Delostrelectvo sa začína deliť na poľné a obliehacie. Nový spôsob výroby hlavní viedol k unifikácii kalibra, zvýšila sa kadencia streľby a dostrel až na 1 km.

Postupné nasýtenie pechoty palnými zbraňami viedlo v priebehu 17. storočia ku vzniku novej taktiky. V snahe v maximálnej možnej miere využiť palné zbrane začal vo väčšine armád prechod od hlbokých štvorcových zostáv k zostavám lineárnym a spolu s tým k lineárnej taktike.

Na vedenie boja sa jednotky rozvíjali do dvoch až troch sledov. Každý z ich sa skladal z 3 až 6 radov, v strede bola rozmiestnená pechota, na bokoch jazdecko. Palebné postavenie delostrelectva bolo za útoku 20 až 30 m pred prvým sledom, v obrane v medzere medzi prvým a druhým sledom.

Takáto bojová zostava umožňovala využívať čo najväčšie množstvo ručných palných zbraní. Na druhej strane však mala celý rad nedostatkov, predovšetkým v odkrytých bokoch. Tento fakt sa snažili niektorí vojvodcovia využiť vo svoj prospech, v tomto storočí však bez výraznejších úspechov.

Charakteristickou zvláštnosťou bola snaha rozhodnúť o výsledku bitky paľbou a nie bojom zblízka, ako tomu bolo predtým. Vzhľadom na nepresnosť streľby sa hlavnou metódou paľby stala paľba salvami, najčastejšie celými čatami. Vychádzalo sa z faktu, že vyradenie desiatich vojakov naraz na jednom mieste donúti protivníka na ústup skôr, ako vyradenie päťdesiatich vojakov na rôznych miestach.

TRIDSAŤROČNÁ VOJNA 1618 -1648

Tridsaťročná vojna bol náboženský a mocenský konflikt v Európe medzi katolíckym a protestantským táborom. Príčinou bolo prehĺbenie hospodárskych a spoločenských rozdielov v Európe, zmena pomeru síl uplatňovaním kapitalistického systému v západných krajinách, utváranie a snaha o ovládanie európskeho trhu.

Na katolíckej strane stáli rakúski a španielski Habsburgovci, nemecké kniežatá v katolíckej lige, poľskí králi a pápež s cieľom získania hegemonie v Európe, rozšíriť svoj vplyv v zámorskom obchode a potlačenie reformácie. V tzv. protihabsburskej opozícii stáli nekatolícke štáty Holandsko, Dánsko, Anglicko, Švédsko, nemecké kniežatá v protestantskej únii a nekatolícke uhorské a české stavy, ako aj katolícke Francúzsko. Ich cieľom bolo zamedziť nadvláde Habsburgovcov, oslabiť ich moc a zabezpečiť náboženskú slobodu v Európe.

Priamo či nepriamo sa do vojny zapojili takmer všetky štáty vtedajšej Európy a tým sa stala táto vojna prvým celoeurópskym konfliktom. Znamenala predovšetkým boje v strednej Európe a v nemeckých krajinách. Vyžiadala si milióny ľudských životov a zapríčinila veľké množstvo utečencov. Územia dnešného Slovenska sa vojna dotkla najmä vďaka protihabsburským stavovským povstaniam sedmohradských kniežat Gabriela Bethlena a Juraja Rákocziho I.

Z vojenského hľadiska došlo čiastočne k rozkvetu žoldnierstva, ale zlé skúsenosti so žoldnierskymi armádami si vyžiadali vznik prvých stálych armád. Ruka v ruke s tým vznikal moderný absolutistický štát s centralizovanou a výkonnou byrokraciou.

Tridsaťročná vojna prebiehala v podobe nasledujúcich konfliktov:

- česká vojna (české stavovské povstanie, 1618-1620),
- falcká vojna (1621-1623),
- dánska vojna (1625-1629),
- švédska vojna (1630-1635),
- švédsko-francúzska vojna (1635-1648).

Česká vojna (1618 - 1620)

V českých krajinách bola väčšina šľachty a takmer všetko meštianstvo protihabsburské a protikatolícke. Na strane Habsburgovcov boli len bohatí katolícki feudáli, ktorí však ovládali najvyššie štátne úrady. Na sneme českej šľachty (na obrázku dole pražská defenestrácia 23. mája 1618) si české stavy zvolili vládu tridsiatich direktorov, čím začal priamy boj proti vláde. Išlo výslovne o zápas dvoch

feudálnych skupín o moc v štáte, pričom českí feudáli sa ani neusilovali získať spojencov vo vlastnej krajine.

Došlo k spojeniu rebélie s časťou rakúskej šľachty (gróf Thurn v roku 1619 viedol svoju armádu na Viedeň) a súbežne Bethlen viedol s podporou sultána Ottomana odvážne ťaženie do Maďarska. Avšak 10. júna 1619 boli sily protestantskej únie porazené v bitke pri Sablate, čo prerušilo spojenie Prahy s Thurnom a odradilo Savojsko v ďalšej podpore proti habsburskej rebélie.

Očakávaná zahraničná pomoc úplne sklamala. Fridrich Falcký neprivedol svoje jednotky na pomoc, ani nezískal podporu svojho svokra, anglického kráľa Jakuba I., Holanďania sa obmedzili len na peňažnú podporu a Francúzsko bolo zaujaté zápasom s hugenotmi. Jediným účinným spojencom bol Bethlen. Cisár Ferdinand II. naopak získal bavorského vojvodu, saského kurfistu, vojakov, peniaze od španielskeho a poľského kráľa aj od pápeža.

Silnejšie cisárske armády a jednotky katolíckej ligy so skúsenými žoldniermi 8. novembra 1620 v bitke na Bielej hore pri Prahe porazilo české jednotky so zlými veliteľmi a slabou bojovou morálkou („čierny deň“ v Čechách). Na porážke povstania sa podpísal hlavne zaslepený postoj šľachty k ľudu a Čechy sa na takmer 300 rokov dostali do habsburských rúk.

Fridrich Falcký ušiel z Čiech a z exilu sa pokúšal získať ďalšiu podporu v Holandsku, Dánsku a Švédsku. Dňa 21. júna 1621 bolo v Prahe popravených 27 predstaviteľov odboja. Habsburgovci získali dedičné právo na český trón po meči aj po praslici, ustanovili katolicizmus ako jediné povolené náboženstvo a ustanovili nemčinu ako jednotný (jediný) dorozumievací jazyk.

Podpísaním „Mikulovského mieru“ medzi Ferdinandom a Bethlenom 31. decembra 1621 bola táto časť vojny ukončená. Bethlen ovládol veľkú časť Maďarska (aj súčasného Slovenska).

Falcká vojna (1621 - 1623)

Vojna sa začala na jar roku 1621 bojmi najmä vo Falcku (súčasť dnešného Nemecka, nemecky Pfalz), blízko Holandska, medzi falckou armádou a armádou „Katolíckej ligy“. Pozostávala z malých bitiek s výraznou účasťou španielskej armády (časť historikov falckú vojnu neuvádza ako samostatnú vojnu, ale ako pokračovanie českej vojny).

Fridrich Falcký s holandskou finančnou podporou postavil armádu, ktorú však na konci roku 1622 generál Tilly zničil a ovládol väčšinu Falcka. Nepomohla ani podpora českých emigrantov a ľudový odboj na Valašsku. Zvyšky protestantskej armády, vedené Mansfeldom a Kristiánom Brunswickom, sa snažili uniknúť do Holandska. Tillyho disciplinovanejšia armáda 6. augusta 1623 dostihla 10 míľ pred holandskými hranicami Kristiánove jednotky a zmietla viac ako 4/5 vojakov. Po tejto katastrofe sa musel Fridrich utiahnuť do exilu v Haagu a ukončiť svoje snahy o ďalšie ťaženia.

Dánska vojna (1625 - 1629)

Až o dva roky, v decembri 1625, sa podarilo vytvoriť tzv. „Haagsku protihabsburskú koalíciu“, ktorej členmi bolo Anglicko, Dánsko, Holandské provincie, severonemecké stavy, Fridrich Falcký a Gabriel Bethlen. Vedenia vojny sa ujal dánsky kráľ Kristián IV, ktorý v roku 1626 zaútočil na severné Nemecko proti silám „Katolíckej ligy“ (armáda generála Tillyho), zatiaľ čo Mansfeld zaútočil na Sliezsko (dostal sa až na Moravu) so snahou o spojenie s Bethlenom. Dáni, povstaleckí Valasi a Bethlenova armáda spôsobovali Ferdinandovi II. veľké problémy.

Dánski spojenci však sklamali. Anglicko, Francúzsko, Švédsko a severonemecké kniežatstvá riešili svoje vnútorné problémy. Cisár naopak využil pomoc českého feudála Albrechta z Valdštejna, obohateného pobiellohorskými konfiškáciami. Ten na čele svojej žoldnierskej armády porazil Mansfelda pri Dessau. Medzitým Tilly porazil Kristiána pri Luttere a spoločne zaútočili na Dánsko.

Albrecht obsadil Mecklenburg, Pomoransko a Jutland. Dáni po sérii porážok v roku 1629 podpísali mierovú zmluvu v Lübecku a z konfliktu sa stiahli. Ctižiadostivý Albrecht sa vcelku úspešne usiloval ďalej ovládnuť Baltské a Severné more a posilniť cisársku moc v Nemecku.

Švédska vojna (1630 - 1635)

Švédsko videlo v Albrechtových plánoch nebezpečenstvo pre svoje obchodné a politické záujmy. Vo vojne sa jasne ukázala vojenská prevaha dokonale organizovanej a vycvičenej švédskej armády.

Švédske jednotky pod vedením výborného vojvodu kráľa Gustáva II. Adolfa sa s finančnou podporou Francúzska a Holandska vylodili v severnom Nemecku. Spojili sa so Sasmi a v roku 1631 v bitke pri Breitenfelde (pri Lipsku) porazili armádu generála Tillyho. Na jar roku 1632 zvíťazil Gustáv na rieke Lech, obsadil Mníchov, časť Čiech s Prahou a ohrozoval Viedeň.

Albrecht na cisárovu žiadosť zhromaždil novú veľkú armádu a v novembri 1632 sa stretol so švédskou armádou v bitke pri Lützene. V bitke zahynul samotný kráľ Gustáv, ale napriek tomu Švédi dokázali pokračovať v boji a bitka sa skončila nerozhodne. Albrecht svojím ďalším spôsobom vedenia vojny vzbudil nedôveru cisára a ten ho dal v roku 1634 zavraždiť.

Cisárski vojaci dokázali poraziť spojeneckú švédsku a saskú armádu v septembri 1634 pri Nordlingene, čím nadobudli prevahu a saský kurfiest z obavy nad nárastom švédskej moci uzavrel 30. mája 1635 s cisárom „Pražský mier“, na základe ktorého získal od cisára Lužicu.

Francúzsko-švédska vojna (1635 - 1648)

Posledná fáza konfliktu sa začala v roku 1635, keď do neho po boku Švédov proti Habsburgovcom otvorene vojensky vstúpilo Francúzsko, ktorého zahraničnú expanznú politiku viedol kardinál Richelieu. Vojnový konflikt sa postupne rozšíril takmer do celej Európy. Odohrával sa v Porýní proti Francúzsku, v Nemecku proti Švédsku a v roku 1643 v Uhorsku proti sedmohradskému vojvodovi Rákoczimu.

Vojna začala v lete 1635 útokom na Španielsko, čoho odvetou bolo vyplienenie Champagne, Burgunska a ohrozenie Paríža. Nasledovala porážka habsburskej armády v bitke pri Compiégne a jej odchod z Francúzska. Smrť

kardinála Richelieu v roku 1642 a smrť francúzskeho kráľa Ludvíka XIII. o rok neskôr viedla k mierovej politike Francúzska a už v roku 1643 sa začali pokusy o mierové rokovania. V roku 1645 až 1648 nasledovalo niekoľko porážok imperiálnej armády. V bitke pri Nördlingene padol v boji aj posledný talentovaný veliteľ katolíkov, gróf Franz von Mercy. Dňa 24. októbra 1648 nasledoval podpis „Vestfálskeho mieru“, ktorý tridsaťročnú vojnu ukončil. Mierová zmluva bola podpísaná vo vestfálskych mestách Munster (medzi cisárom a Francúzskom) a Osnabrúck (medzi cisárom a Švédskom).

Výsledky a dôsledky vojny

Vestfálsky mier znamenal kompromis medzi bojujúcimi stranami, ktorý na určitý čas zabezpečil rovnováhu síl v Európe. Vojna prehĺbila hospodárske rozdiely medzi západnou, strednou a východnou Európou, pričom stredná a východná časť výrazne zaostávali (na obrázku Európa v roku 1648).

Faktickými víťazmi boli Francúzsko, Švédsko a Brandenbursko. Francúzsko rozšírilo svoje územie a stalo sa popredným štátom. Švédsko ovládlo takmer celé pobrežie Baltského mora a riečne obchodné cesty v severnom Nemecku. Svätá Rímska ríša sa rozpadla na stovky drobných štátikov

a stovky tzv. panstiev „ríšskych rytierov“ so značným oslabením cisárskej moci v Rímsko-nemeckej ríši. Náboženské pomery v ríši sa realizovali na princípe „koho zem, toho viera“. Holandsko a Švajčiarsko boli uznané za samostatné štáty. Habsburgovci nezískali v Európe nadvládu, ale vo svojich krajinách si udržali absolutistickú moc.

Susedné Česko bolo jedným z hlavných bojísk vojny a po jej ukončení patrilo medzi najzničenejšie krajiny. Na Čechov po potlačení ich povstania dopadla habsburská odplata najtvrdšie. Dôsledkom porážky bola aj emigrácia veľkej časti českej šľachty a vzdelaných vrstiev (napr. Ján Amos Komenský) a násilná rekatolizácia krajiny. Pre slovenskú históriu je najpodstatnejšie, že Habsburgovia presúvali svoje mocenské záujmy viac na východ a skoncentrovali sily na vyhnutie Turkov z Uhorska.

CHARAKTERISTIKA VOJEN V 18. STOROČÍ

Za charakteristické rysy vojen v 18. storočí sú spravidla považované:

- podstatný nárast potreby veľkých a stálych armád,
- zvýšenie rýchlosti streľby vďaka zavedeniu patrónového nabíjania,
- ďalší nárast kvality delostrelectva,
- rozvoj organizačných štruktúr v jednotlivých armádach,
- zásadné zmeny v oblasti výcviku.

V tomto období prudko narastal počet veľkých vojnových konfliktov, a to nielen na európskom kontinente, ale aj v bojoch o kolónie. To zákonite zvyšovalo potrebu veľkých kvalitných armád. Na základe tejto potreby sa začína v mnohých európskych krajinách pristupovať k nútenému náboru do armády, tzv. verbovaniu vojakov z radov obyvateľstva vlastnej krajiny, vrátane veliteľského zboru, ktorý bol doplňovaný predovšetkým zo šľachticov.

Približne do polovice 18. storočia sa vykonávalo nabíjanie palných zbraní spredu tak, že sa najskôr do hlavne nasypal pušný prach. Tento sa utlačil nabíjakom a vložila sa guľka, ktorá sa takisto utlačila. Bol to časovo náročný postup, navyše v priebehu boja strelec spravidla nasypal rozdielne množstvo pušného prachu a rozdielne bol aj jeho stupeň stlačenia. To malo za následok nielen časovú stratu, ale aj nepresnú streľbu. Tieto nedostatky pozitívne zmenilo zavedenie patrónového (papierového) náboja, vďaka ktorému sa rýchlosť streľby zvýšila z pôvodných 25 až 30 výstrelov v priebehu bitky na 4 až 5 výstrelov za minútu.

V tomto storočí došlo k zásadným zmenám v oblasti delostrelectva, ktoré spočívali v používaní horizontálnych mieridiel a v zavedení trubice naplnenej pušným prachom k zápalnému kanáliku namiesto jeho sypania na panvičku. V druhej polovici tohto storočia sa zvýšila mobilnosť delostrelectva zavedením odľahčenej lafety.

So zvýšením početnosti armád a spôsobov vedenia boja vznikla aj požiadavka na rozvoj a skvalitnenie ich organizačných štruktúr. Bolo evidentné, že riadiť početnú armádu bez medzičlánkov už nie je možné. Preto sa pechota a jazdectvo začali v jednotlivých armádach postupne členiť na čaty, roty, prápory a pluky.

SEDEMROČNÁ VOJNA 1756 -1763

Sedemročná vojna bola vojna, do ktorej sa zapojili Veľká Británia, Prusko a Hanoversko proti Francúzsku, Rakúsku, Rusku, Švédsku a Sasku. Vojnu je možné rozdeliť na konflikt medzi Veľkou Britániou a Francúzskom (začlenená aj francúzska a indická vojna 1754-1763) a medzi Rakúskom a Pruskom. Do konfliktu boli zatiahnuté aj Španielsko a Portugalsko a čiastočne i Holandsko. Najvýznamnejšiu rolu vo vojne na európskom kontinente zohrávali Rakúsko na čele s cisárovnou Máriou Teréziou proti Prusku s kráľom Fridrichom II. Boje sa odohrávali v Európe, Severnej Amerike a Ázii, pričom sa odhaduje 900 000 až 1 400 000 obetí. Samotnej vojne predchádzala vojna o rakúske dedičstvo a tzv. rakúsko-pruské vojny. Bola vyvrcholením dlhodobých konfliktov medzi Máriou Teréziou a Fridrichom. Ďalším dôvodom jej vzniku bol búrlivý boj o kolónie medzi Francúzskom a Veľkou Britániou.

Rakúsko malo za sebou veľké reformy v armáde. Došlo k jej odfеudalizovaniu (zánik povyšovania prevažne podľa rodovej príslušnosti), racionalizácii, centralizácii a normalizácii. Postupne bola zavedená jednotná uniforma a účes, štandardizovala sa výzbroj od šabieľ až po delá a zaviedol sa jednotný výcvik. Zvláštny dôraz bol kladený na výchovu a výučbu dôstojníkov a ich spoločenskú prestíž.

Na opačnej strane Prusko malo jednu s najdisciplinovanejších a najkvalitnejšie vycvičených armád tej doby. Samotný pruský kráľ bol nielen skvelý veliteľ a stratég, ale ako najvyšší veliteľ armády sa priamo zúčastňoval bojov, čo výrazne zvyšovalo odhodlanie obyčajných vojakov. Briti mali v tom čase najobávanejšie vojenské loďstvo.

Mária Terézia mala záujem opätovne získať stratené Sliezsko. V roku 1756 uzatvorila s Francúzskom tzv. „Obranný spolok“, ku ktorému sa neskôr pridalo Rusko, Švédsko a Sasko. Vzhľadom na silnejúcu protipruskú koalíciu sa Fridrich spojil s Veľkou Britániou. Rozhodol sa pre preventívny úder a v roku 1756 zaútočil na Sasko.

Na jar roku 1757 Fridrich zaútočil na Rakúsko a po niekoľkých víťazných bitkách už obliehal Prahu. Zvrat vo vojne znamenala bitka pri Kolíne 18. júna 1757, keď rakúske vojsko pod velením poľného maršala grófa Leopolda Jozefa Dauna porazilo Prusov. Fridrich bol nútený ustúpiť z boja a Čechy opustiť.

Rusi porazili malú časť jeho síl v Prusku, Rakúšania úspešne pokračovali v ťažení (16. októbra 1757 dokonca husári maršala Hadika na krátko obsadili Berlín) a Francúzi sa blížili zo západu. Fridrich však túto mimoriadne nepriaznivú situáciu majstrovským manévrovaním a riešením bojových situácií dokázal zvrátiť, 5. novembra rozdrvil Francúzov v bitke pri Rossbachu a 5. decembra porazil skoro trojnásobne početnejšie rakúske jednotky v bitke pri Leuthene, čím ovládol veľkú časť Sliezska.

V apríli 1758 Fridrich obsadil zvyšok Sliezska a následne sa pokúsil dobyť „Olomouckú pevnosť“ na Morave. Rakúšania ho použitím vyčkávacej taktiky (tzv. „drobnou vojnou“) a narúšaním jeho zásobovania a spojenia so Sliezkom donútili ustúpiť. Navyše sa musel postaviť proti Rusom, ktorí porazili časť jeho síl a ohrozovali Berlín. Bitkou pri Zorndorfe dosiahol ústup ruskej armády a nerozhodnou bitkou pri Tornowe ústup švédskej armády. V bitke pri Hochkirchu 14. októbra ho za tmy Rakúšania (generál von Laudon) prekvapili, ale napriek strate takmer tretiny svojho mužstva a delostrelectva organizovane ustúpil, pričom on sám bol ranený.

Britské pokusy o ovládnutie francúzskeho ostrova d' Aix a vylodenie v Cancalle Bay v roku 1757 skončili funkčným zlyhaním. Podobne sa skončil v roku 1758 pokus o vylodenie v Bretónsku a presun britských síl do Nemecka. Francúzi v roku 1759 plánovali napadnúť Britské ostrovy a sústreďovali svoje jednotky a loďstvo v Breste, Toulone a v ústi rieky Loire. Dve námorné porážky (bitka pri Lagos v Stredozemnom mori a bitka pri Quiberon Bay) však tomu zabránili.

Roky 1759 až 1761 priniesli vážne porážky Prusov, či už zo strany Rusov, Francúzov, Švédov alebo Rakúšanov. Fridrich sám osobne svojím nesprávnym rozhodnutím stratil polovicu svojej armády v bitke pri Kunersdorfe, v najhoršej porážke vo svojej vojenskej kariére. Napriek tomu sa pozviechal a na konci roku 1761 zaznamenal víťaznú bitku pri Liegnitz (Lehnica), kde vyhral napriek nepriaznivému pomeru síl tri ku jednej a bitku pri Torgau.

Rusi po smrti cárovnej Alžbety opustili koalíciu, keď na cársky trón nastúpil Fridrichov obdivovateľ Peter III. Odvolal ruské sily, sprostredkoval „Fridrichovo prímerie“ so Švédmi a prisľúbil mu dokonca vojenskú pomoc. K tomu však v dôsledku nástupu jeho manželky Kataríny na trón nedošlo. Fridrich mal však dostatok síl na vytlačenie Rakúšanov zo Sliezska. Ťažké boje o Sliezsko sa skončili

v októbri 1762 kapituláciou rakúskej armády a vojnami vyčerpaná cisárovná prijala návrh na mierové rokovania s pruskou stranou.

Vojna o kolónie, ako súčasť sedemročnej vojny, zasiahla Indiu, Severnú Ameriku, Európu, Karibské ostrovy, Filipíny a pobrežie Afriky. Briti vytlačili Francúzov z Indie, ovládli Quebec (obrázok dole), francúzske kolónie v Senegale, francúzske

cukrové kolónie v Karibiku, ako aj španielske mestá Havana na Kube a Manila na Filipínach.

Britsko-francúzska časť vojny bola ukončená vo februári 1763 podpísaním „Parížskeho mieru“, ktorý potvrdil víťazstvo Veľkej Británie v boji o koloniálne impérium. Francúzi odstúpili Louisianu a podstatnú časť Nového Francúzska. Španieli odstúpili Floridu, ale získali New Orleans a Louisianu na západ od Mississippi. Preskupenie týchto kolónií sa neskôr stalo jedným zo spúšťačov pre americkú revolúciu.

Rakúsko-pruská časť vojny bola ukončená tiež vo februári 1763 podpísaním „Hubertsburgského mieru“ (zámoček Hubertsburg neďaleko Lipska). Európske hranice sa vrátili do ich predchádzajúceho stavu. Prusko si tak uchovalo Sliezske a prežilo spojený útok troch susedov (každý väčší než ono samo). Odhliadnuc od počiatočnej Fridrichovej agresie a snáh o územné zisky je možné hovoriť o úspechu Pruska a upevnení jeho vplyvu na úkor Svätej Rímskej ríše, čo predznamenovalo začiatky moderného nemeckého štátu. Vďaka Márii Terézii vojna nebola takou veľkou prehrou pre Rakúsko, ako strata rakúskej prestíže a vážne poškodenie internej stability. Napriek spusteniu mnohých následných reforiem vojna položila základný kameň v procese oslabovania rakúskej dynastie.

Z vojenského hľadiska samotné bitky nie sú až tak zaujímavé, ako množstvo Fridrichových excelentných manévrov a protimanévrov, ktoré sa neskôr stali objektom Napoleonovho štúdia. Fridrichove ozbrojené sily sa dokázali brániť zo štyroch rozdielnych smerov proti viac ako polovici Európy.

CHARAKTERISTIKA VOJEN V 19. STOROČÍ

Za charakteristické rysy vojen v 19. storočí považujeme:

- v revolučnom Francúzsku bol do praxe zavedený nový spôsob vytvárania a doplňovania armády,
- od štyridsiatych rokov sa do armád zavádzali palné zbrane s drážkovanou hlavňou, nabíjaním zozadu a záverom, v osemdesiatych rokoch bol vynájdený bezdymový pušný prach,
- vytváranie veľkých armád si vynútilo zmeny v organizačných štruktúrach a systéme velenia a riadenia,
- predovšetkým zásluhou Napoleona prišlo k zásadným zmenám vo všetkých oblastiach vojenského umenia.

Možné ohrozenie výsledkov Veľkej francúzskej revolúcie si vynútilo zásadné zmeny vo vytváraní a doplňovaní armády. Predstavitelia „Konventu“ prijali v roku 1793 zákon o všeobecnej vojenskej povinnosti. Na jeho základe museli do armády nastúpiť všetci slobodní muži vo veku 18 až 25 rokov. V dôsledku toho mala francúzska armáda na jar 1794 už asi 1 200 000 mužov. Na začiatku 19. storočia sa tak vytvorila masová, národnostne jednoliata armáda, čo malo neskôr jednoznačne pozitívny dosah. Zároveň bola stanovená dĺžka trvania služby na 2 až 6 rokov, čo potom umožňovalo vytvárať veľké zálohy vycvičených vojakov pri vedení vojny. V druhej polovici storočia boli v jednotlivých európskych krajinách tri základné spôsoby doplňovania armád, a to: všeobecná vojenská povinnosť, regrútska povinnosť a systém najímania a verbovania.

Tri druhy síl – pechota, jazdecko, delostrelectvo - a zárodky ženijných jednotiek, ktoré sa vyvinuli v predchádzajúcom období, sa ďalej zdokonaľovali aj v tomto storočí. Hlavným druhom zostala pechota, ktorá sa začala členiť na divízie a neskôr na zbory stáleho zloženia.

Mohutný rozvoj priemyselnej výroby odštartovaný na konci prvej polovice tohto storočia umožnil prevratný rast kvality a kvantity palných zbraní. Do výzbroje armád sa postupne dostávali palné zbrane s drážkovanou hlavňou, nabíjaním zozadu a záverom. Pušky zavedené v armádach v predchádzajúcom období mali v podstate rovnaké bojové vlastnosti. Váha dosahovala 4 až 5 kg, dostrel do 200 m, kadencia streľby jeden výstrel za 1 až 1,5 minúty. U nových pušiek sa podstatne zvýšila

kadencia strel'by a hlavne dostrel, ktorý dosahoval viac ako tisíc metrov. Postupne sa vývoj zameral na zníženie váhy pušky a kalibra, zvýšenie dostrelu a rýchlosti strel'by. Po objavení bezdymového pušného prachu (1884) došlo k ďalšiemu nárastu kvality. Na konci storočia už mali pušky zásobníky, kaliber 6 až 8 mm, hmotnosť 4 až 5 kg, kadenciu 10 až 12 výstrelův za minútu a dostrel 2 až 2,5 km.

Podobná situácia bola v delostrelectve, ktoré prešlo hlavne v druhej polovici storočia veľkým kvalitatívnym rozvojom. Zavedením poľného delostrelectva s drážkovanou hlavňou do výzbroje sa zvýšil dostrel najskôr na 3 až 3,5 km, na konci storočia dosahoval 5 až 6 km.

Po páde Napoleona (bitka pri Waterloo v roku 1815) došlo v ďalšom zhruba polstoročí k spomaleniu rozvoja vojenského umenia. V tomto období vo všetkých armádach prevládali Napoleonove taktické princípy, navyše výzbroj armád zostávala fakticky rovnaká ako na konci 18. storočia. Postupný nárast palebnej sily nových zbraní bol podceňovaný.

Zásadné zmeny v druhej polovici 19. storočia si zákonite vyžiadali zmenu foriem a metód vedenia bojovej činnosti a prípravy armád. Charakteristický bol postupný prechod na nové bojové zostavy – strelecké rojnice, výcvik zameraný na vedenie rýchlej a presnej strel'by, prípravu seče paľbou, pohyb po bojisku a schopnosť zakopávať sa. Za účelom zvýšenia úrovne dôstojníckeho zboru sa začala prakticky vo všetkých armádach organizovať ich veliteľská príprava.

Prechod na nové princípy doplňovania a rozvinovania hlavných síl si vyžadoval novú organizáciu celého mobilizačného systému. Rozšírenie priestorového rozmachu bojovej činnosti a nárast zložitosti jej vedenia kládli nové požiadavky na organizáciu velenia v priebehu bojových akcií. Pri rozšírení frontu a zväčšení hĺbky bojového pôsobenia sa stalo nemožným, aby armády mohol riadiť jeden človek z jedného miesta, ako tomu bolo predtým. Narástla úloha štábov. Preto vo viacerých armádach dochádzalo k značnému rozšíreniu štábov armád, zborov a divízií a bola zavedená funkcia náčelníka štábu na danom stupni velenia. Na skvalitnenie problematiky velenia a riadenia pozitívnym spôsobom prispelo zavedenie telegrafu, ktorý sa začal používať v tzv. krymskej vojne (1850 až 1853). Na zabezpečenie presunov, ako aj zásobovania potrebným materiálom, sa stále vo väčšom rozsahu využívala železnica a automobilová doprava.

NAPOLEONSKÉ VOJNY 1803 - 1815

Napoleonské vojny sa môžu z historického hľadiska označovať aj ako vojny koaličné. Presný časový horizont sa v rôznej literatúre pohybuje na ich počiatku medzi rokom 1803 a 1804. Rok 1803 je preferovaný predovšetkým preto, lebo 18. mája uvedeného roku vyhlásila Veľká Británia vojnu Francúzku a rok 1804 z dôvodu korunovácie Napoleona za cisára.

Napoleonské vojny majú veľký historický význam. Svojim rozsahom a dôsledkami ovplyvnili vývoj v mnohých oblastiach nielen v Európe, ale aj celosvetovo. Tieto udalosti mali za následok zmeny v politike, kultúre, ľudských vzťahoch i vzťahoch v spoločnosti. Koaličné vojny menili mapu Európy i sveta. Najpodstatnejšie zmeny z pohľadu vojenstva sa stali práve vplyvom Napoleona, jeho vlastností a schopností vojvodcu - veliteľa, jeho vojnového génia.

V spojení s Veľkou francúzskou revolúciou mali vojny vplyv na celú premenu spoločnosti z feudálnej na kapitalistickú a z poľnohospodárskej na priemyselnú.

Zmeny vyvolané vo vývoji ľudstva týmito vojnami sú tak závažné, že celkom oprávnené je nutné a potrebné sa nimi zaoberať (vľavo na obrázku boj delostrelcov pri Slavkove). Nie bezvýznamným „produktom“ koaličných vojen je celý rad významných vojvodcov, ako boli napríklad sám Napoleon a jeho maršali Murat,

Bernadotte, Soult, Ney a Davout. Na druhej strane si musíme pripomenúť Blüchera, Kutuzova, Nelsona a Wellingtona.

Napoleonské vojny sú charakteristické aj tým, že umožnili získavať skúsenosti a formovať myslenie mnohým vojenským teoretikom, z ktorých je vhodné vymenovať asi dvoch najväčších a najznámejších - Antonie Henri **JOMINIHO** (1779-1869) a Carla von **CLAUSEWITZA** (1780-1831). Prvý menovaný bol v službách Napoleona a druhý v službách Pruska a ruského cára. V týchto vojnových časoch pravdepodobne vznikali prvé obrysy asi najucelenejšieho a najznámejšieho teoretického diela novodobého vojenstva, Clausewitzovej práce „O vojne“ (*Vom Kriege, On War*).

Mnohí historici za hlavnú príčinu koalíčných vojen považujú práve Francúzsku revolúciu, ale aj hlavnú osobu týchto udalostí - **Napoleona Bonaparte**.

Štúdium celej problematiky napoleonských vojen je nepreberným zdrojom inšpirácie pre kadetov i profesionálov. Znalosť dejín napoleonských vojen napomôže pochopiť predovšetkým Clausewitzovu filozofiu podstaty vojen, ich príčin a charakteristiku. Štúdium priebehu bitiek a správania sa veliteľov napomôže formovať myslenie súčasných i budúcich veliteľov.

Francúzska revolúcia

Toto významné obdobie je označované aj ako Veľká francúzska revolúcia alebo buržoázna revolúcia (marxistická teória). Časovo sa odohrávala celých desať rokov v rozpätí rokov 1789 až 1799. Za jej hlavný cieľ je možné označiť odstránenie absolútnej moci kráľa a s ním i privilégiá šľachty a katolíckej cirkvi.

V máji 1774 nastúpil na francúzsky trón kráľ Ľudovít XVI. a Mária Antoinetta (dcéra Márie Terézie). Kráľ a kráľovná prebrali krajinu v neutešenom stave a v obrovskom chaose tak, ako ju ich predchodca, neoblúbený Ľudovít XV., zanechal (po nás potopa). Napriek tomu, že ani Ľudovít XVI. nebol príliš schopným panovníkom, snažil sa prostredníctvom reforiem (voľný obchod, zrušenie vnútorného cla) situáciu vylepšiť, napraviť. Stav sa však aj naďalej zhoršoval. Hlad a bieda vyvolávali hnev prostých ľudí. V roku 1788 sa objavili prvé signály a chudoba povstala. Kráľ v snahe upokojiť situáciu prisľúbil na máj nasledujúceho roku zvolať zasadnutie generálnych stavov (tri základné: šľachta, cirkev, ľud). August 1788 znamenal bankrot krajiny. Nepokoje chudoby sa na jar 1789 opakovali a vyvrcholili v lete toho istého roku. Medzi tým vo Versailles 5. mája zasadali generálne stavy a pre trvalé nezhody a nepochopenie, tretí stav (ľud) sa 17. mája vyhlásil za „Národné zhromaždenie“. Toto zhromaždenie sa 9. júla zmenilo na „Ústavodarné národné zhromaždenie“. Francúzska revolúcia sa začala datovať dobytím kráľovskej väznice Bastily, ako symbolu nenávidenej moci, dňom 14. júla. Charakteristická bola trojfarebná stužka (trikolóra) – kokarda, ktorou sa označovali prívrženci revolúcie. Biela farba bola znakom šľachty, modrá a červená patrila mestu Paríž. Táto významná udalosť, s celosvetovým dopadom, mala z hľadiska istých vnútorných udalostí tri základné etapy:

1. etapa - 14. júla 1789 - 10. augusta 1792
2. etapa - 10. augusta 1792 - 27. júla 1794
3. etapa - 27. júla 1794 - 24. decembra 1799.

Prvá etapa (toto obdobie) je charakterizovaná vládou „Ústavodarného“ a neskôr (1791) „Zákonodarného zhromaždenia“. V prvých dňoch vlády bola zrušená robota, desiatky a privilégia dvoch stavov (šľacha a cirkev). Jedna z najvýznamnejších postáv revolúcie **La Fayette** spolu s **Thomasom Jeffersonom** pripravili „Deklaráciu ľudských a občianskych práv“, ktorú však kráľ odmietol podpísať. Pobúrený ľud bol nespokojný, kráľ povolal do Paríža armádu. Radikáli Danton a Marat pochodovali s masami na Versailles. Pochodu sa zúčastnila aj Národná garda. Kráľ pod tlakom opustil honosné sídlo a presťahoval sa do Paríža - Tuileries.

Život spoločnosti v tejto etape významne ovplyvnil **La Fayette** (vľavo na obrázku s Washingtonom ako účastníci americkej revolúcie). Francúzsko sa rozdelilo na 83 departementov. Znárodnený bol cirkevný majetok, boli zrušené mníšske rády

a cirkev nesmela spravovať majetok. Príslušníci „kléru“ sa stali štátnymi zamestnancami. Dňa 16. júla 1791 sa kráľ pokúsil opustiť Paríž, ale bol donútený vrátiť sa späť. Pri demonštráciách v Paríži zastrelila Národná garda 50 ľudí. Nová ústava bola vyhlásená 3. septembra 1791 a Francúzsko sa stalo „konštitučnou monarchiou“. Dňom 1. októbra 1791 sa

zmenilo „Ústavodarné zhromaždenie“ na „Zákonodarné zhromaždenie“, v ktorom zasadalo 745 poslancov (tri frakcie: pravica, stred a ľavica - podľa miest v zasadacej miestnosti). Francúzsko 20. apríla 1792 vyhlásilo vojnu Rakúsku, čím sa začala „prvá koalíčná vojna“ - vznik 1. koalície (Rakúsko, Sardínia, Neapol, Prusko, Španielsko a Veľká Británia). Ľud 20. júna 1792 pochodoval na kráľovský palác s heslom „Vlast' je v nebezpečenstve“. Z celého Francúzska prichádzali dobrovoľníci (vznikla Marseillaisia). Nastal koniec „prvej etapy revolúcie“.

Druhá etapa je charakterizovaná prvým terorom (bol zatknutý kráľ). Komúna terorizovala Paríž (Povstalecká komúna). V septembri 1792 dav zmasakroval 500 ľudí (aristokrati, duchovní). Francúzsko porazilo Prusov pri Valme a k moci sa dostali

Girondisti. Konvent Girondistov vyhlásil „Republiku“. Zrušil sa kresťanský letopočet a začal sa prvý rok „Republiky“. Dňa 11. decembra 1792 začal súdny proces s kráľom. Konvent 387 hlasmi proti 334 odhlasoval jeho smrť. Kráľ Ľudovít XVI. bol popravený 21. januára 1793. Založený bol „Výbor pre verejné blaho“. Dňa 31. mája 1793 začalo v Paríži povstanie proti Girondistom. Na čelo „Konventu“ sa dostali Montagnardovci (strana Montagne - hora, asi 110 poslancov zo 745). Začala sa diktatúra Jakobínov (teror), ktorá znamená diktátorský vojnový režim. Dňa 24. júna bola vyhlásená „Ústava prvého roku“ a krajine vládol Robespierre. Komúna zatvorila kostoly.

Porážkou Rakúšanov pri Fleurs začala expanzia revolúcie a vrcholil teror (od 10. do 27. júla bolo vynesených 1285 rozsudkov smrti).

Tretia etapa sa začala vlnou protestov proti teroru, vyvrcholila zatknutím a popravou Robespierrea 28. júla 1794. Táto zmena sa v histórii označuje ako „termidorský prevrat“ (termidor - revolučný júl). K moci sa dostalo bohaté meštianstvo, ktoré malo v „Konvente“ väčšinu. V lete 1794 sa uskutočnili mnohé zmeny, boli prepustení väzni a začalo sa prenasledovanie Jakobínov. V novembri „zlatá mládež“ atakovala klub Jakobínov a začal sa tzv. „biely teror“, ktorý sa zmenil na masový v januári 1795. Dňa 27. augusta 1795 bola schválená „Ústava druhého roku“ a nasledujúci mesiac bola aj vyhlásená. Najvýznamnejšou zmenou bolo päť členné výkonné „Direktórium“. V Paríži 5. októbra 1795 povstali royalisti. Pri ich potlačení sa na scéne prvý raz objavilo meno „Napoleon“. Konvent bol rozpustený a zvolený bol „dvojkomorový parlament“ (Rada starších - 250 členov starších ako 45 rokov a Rada 500 - 500 členov starších ako 30 rokov). V boji proti Francúzku sa sformovala „druhá koalícia“ (1798) spojením síl Rakúska, Veľkej Británie, Neapola, Osmanskej ríše, Portugalska a Ruska. Hospodárske ťažkosti v krajine však i naďalej vyvolávali nepokoje a 11. mája uskutočnilo „Direktórium“ štátny prevrat prijatím zákona o anulovaní časti aprílových volieb. Dňa 14. mája 1798 začal Napoleon svoju slávnu výpravu do Egypta.

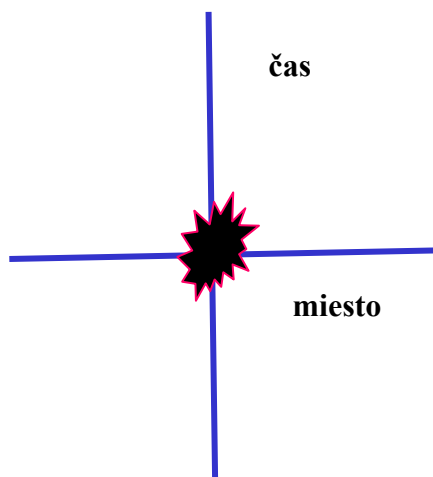
Napriek všetkým nedostatkom a ťažkostiam revolúcie bola jej úspešnosť prezentovaná priemyselnou výstavou na Marsovom poli (dnes na jeho okraji stojí Eiffelova veža). V septembri bola zavedená povinná vojenská služba počas vojny. Od 18. júna 1799 sa datuje „tretie direktórium“. Napoleon sa po významných vojenských úspechoch, ale aj čiastkových neúspechoch, rozhodol pre samostatný

návrat z Egypta do Francúzska. Toto rozhodnutie umocnili i správy o nespokojnosti s „Direktóriom“. Dňa 9. októbra 1799 pristál v juhofrancúzskom Fréjuse a 24. októbra ho už vítal parížsky ľud. Začala sa príprava prevzatia moci. Dátum prevratu bol stanovený na 9. novembra 1799. Pod rôznymi zámienkami sa 9. a 10. novembra núdzovo stretla Rada starších a Rada 500. Direktórium zaniklo demisiou direktorov. Vojaci vstúpili do priestorov rokovania a poslanci verejne vyslovili uznanie Napoleonovi. Zvolená bola „výkonná trojica“, ktorú nazývali „konzuli“: Napoleon, Sieyes, Dokus 11. novembra 1799 zložili prisahu. Nová ústava vstúpila do platnosti 24. decembra 1799. Francúzska revolúcia sa skončila. Historici však diskutujú o štyroch alternatívach dátumov konca tejto významnej udalosti v dejinách ľudstva:

- a) Napoleonov prevrat - 9. novembra 1799,
- b) Napoleonove vyhlásenie o konci revolúcie - 15. decembra 1799,
- c) prijatie „Ústavy“ - 24. decembra 1799,
- d) porážka Napoleona - 1815.

Napoleon Bonaparte

Okrem iných osobností Francúzska revolúcia „vyplavila“ predovšetkým Napoleona Bonaparteho. Táto persóna ovplyvnila minimálne na niekoľko desaťročí vojenstvo ako také, ale predovšetkým stratégiu a taktiku. Nesmie sa však zabudnúť ani na jeho prínos v oblasti velenia, práce štábov, použitia delostrelectva a ženíjného zabezpečenia ťažení a bitiek. Jeho realizácia *stratégie ničenia* (obrázok vpravo) slávila úspech na bojiskách Európy i Afriky. Takmer vždy vedel sústrediť v jednom čase a na správnom mieste svoju armádu a rozdrviť nepriateľa. Napoleon ako vojvodca vybojoval (podľa rôznych zdrojov) 58 bitiek, z ktorých bol jednoznačne porazený iba pri Aspere (1809), Lipsku (1813) a pri Waterloo (1815).

Napoleon Bonaparte (pôvodným menom Buonaparte) sa narodil 15. augusta 1769 na Korzike. Od ranného veku sa zaujímal o vojenskú problematiku a veľmi intenzívne ju študoval. Jeho teoretické znalosti v spojení s jeho osobnými charakterovými vlastnosťami a skúsenosťami mu umožnili stať sa jednou

z najvýznamnejších osobností novoveku. Pri štúdiu jeho života je zaujímavé zistenie, že okrem iného, ako jeden z mála Európanov, študoval teoretickú prácu a odkaz čínskeho vojvodu a teoretika Sun Tzu.

Vojenská kariéra Napoleona (na obrázku vpravo) sa začala v roku 1784 prijatím na prestížnu školu École Militaire v Paríži. Vzhľadom k svojim skúsenostiam a talentu ukončil dvojročné štúdium v jednom roku a stal sa dôstojníkom delostrelectva. Toto jeho prvé zaradenie a záujem ho sprevádzalo po celú dobu kariéry ako odborníka v použití delostrelectva v ťaženiach a bitkách. Už v roku 1793 bol Napoleon ako 24 ročný povýšený na generála. Takmer celá

vojenská odborná verejnosť sa zhoduje a hodnotí jeho osobu ako vojnového génia s vlastnosťami, ktoré v nasledujúcom storočí popísal Carl von Clausewitz v svojej slávnej práci „O vojne“. Činnosť Napoleona v oblasti vojenstva môže slúžiť ako nepreberný zdroj informácií a príkladov, ako využiť takmer encyklopedické znalosti na formulovanie a realizáciu strategických i operačných cieľov. Ako príklad jeho geniálneho prístupu k ťaženiam a bitkám môžeme uviesť bitku pri Slavkove (1805), keď myšlienково výrazne prevýšil dvoch cisárov a zvíťazil nad početnejšou rakúskou a ruskou armádou. Obdobie označované ako „napoleonské vojny“ môže slúžiť ako inšpirácia pri formovaní dnešných veliteľov na všetkých úrovniach vedenia vojny, ale predovšetkým na strategickej a operačnej.

Úspechy na bojiskách do napoleonských vojen

Za veľmi dôležité obdobie v kariére Napoleona je možné predovšetkým z vojenského hľadiska považovať obdobie od januára 1793 (popravený kráľ Ľudovít XVI.; Veľká Británia vyhlásila Francúzsku vojnu) do mája 1803 (18. mája Veľká Británia znovu vyhlásila Francúzsku vojnu). V tomto desaťročí je možné Napoleonovu kariéru rozdeliť do troch významných ťažení: talianske, egyptské a ťaženie Marengo. Z pohľadu vojenských stretnutí, pri ktorých stál Napoleon na čele francúzskych armád, sa v tomto období odohralo 17 bitiek (ako prvú Napoleonovu víťaznú bitku chápeme oslobodenie Toulonu 12. decembra 1793 a ako sedemnástu bitku pri Marengu 14. júna 1800).

Všetkým Napoleonovým úspechom predchádzali revolučné udalosti, vďaka ktorým väčšina dôstojníkov kráľovskej armády emigrovala, a tak nastala potreba ich

nahradiť. Táto situácia umožnila presadiť sa talentovaným jedincom nie práve z najvyšších kruhov. Ich kariérny a hodnotný postup bol oveľa rýchlejší ako za normálnych okolností. Dňa 23. augusta 1793 bola vyhlásená vo Francúzsku asi prvá „mobilizácia“ v dejinách ľudstva. Do zbrane bolo povolaných viac ako 1 000 000 mužov vo veku od 18 až 25 rokov na obranu vlasti (ústredné heslo „Vlasť je v nebezpečenstve“). Takéto veľké množstvo vojakov so slabou výzbrojou a výcvikom si vyžadovalo zmeny v stratégii a taktike. Stratégiu výrazne ovplyvňoval minister vojny Carnot, ktorý vyžadoval od generálov smelosť a odvahu. Bol proti zdĺhavým manévrom armád s cieľom vyhnúť sa riskantným bitkám a naopak, nútil veliteľov k prekvapivým úderom s početnou prevahou, ktoré vyústili v zdrvivúce bitky (stratégia ničenia). Carnot nútil svojich generálov vykonávať razantné prielomy a rýchle operácie. Samozrejme, že táto stratégia ovplyvňovala i taktiku. S profesijného bojovníka - „remeselníka vojny“, sa tak stal vojak „z ľudu“. Zovreté tvary nezodpovedali jeho mentalite a odhodlaniu poraziť nepriateľa. Hlboká kolóna a útok behom na bodák, proti všetkým zvyklostiam doby, slávili úspech. Každý nadšený jednotlivec sa stal „samostatným a iniciatívnym bojovníkom“.

Práve v tejto atmosfére sa vynorila osoba Napoleona Bonaparta, keď sa stal dôstojníkom delostrelectva revolučnej armády. Jeho plán na dobytie povstaleckého (proti teroru Jakobínov) a Britmi obsadeného Toulonu mu priniesol slávu a hodnosť brigádneho generála. Jeho osoby, ale aj činov, si všimol „Výbor pre verejnú činnosť“ a najmocnejší muž tých čias Robespierre. V roku 1794 Napoleon poslúžil revolučnej vláde po druhý raz, keď v septembri začalo v Paríži povstanie roayalistov, ktoré potlačil (delá v uliciach mesta). Napoleon bol menovaný veliteľom „Parížskeho vojenského okruhu“ a neskôr veliteľom tzv. talianskej armády.

Talianske ťaženie (1796 -1797). Významným rokom z pohľadu Napoleonovej vojenskej kariéry ešte v 18. storočí bol rok 1796, kedy vybojoval desať významných bitiek v rámci tzv. talianskeho ťaženia. Málokto veril, že Bonaparte, ktorý prevzal velenie nad zdecimovanou 37 000 armádou, bude mať tak významné vojenské úspechy. Presadil sa v boji proti sardínskym a rakúskym armádam a postupne porazil Rakúšanov v bitke pri Montenotte (12. apríla) a pri Degu (14. - 15. apríla). Dňa 21. apríla obsadil vojenské sklady pri Mondovi. V razantnom ťažení pokračoval i v máji, kedy spôsobil Rakúšanom porážku za porážkou. Dňa 10. mája zvíťazil pri Lodi, 15. mája vstúpil do Milána a prekročil rieku Mincio. V lete a na jeseň roku

1796 drvil Rakúšanov v ďalších víťazných bitkách - 3. augusta pri Lonate, 5. augusta pri Gastiglione, 2. - 9. septembra pri Caliane, 5. septembra pri Bassane. Rok bojov ukončil víťazstvom pri Arcone 15. - 17. novembra. Úspešne začal aj druhý rok ťaženia víťazstvom pri Rivoli 14. januára 1797. V dôsledku jeho aktivít a úspechov 7. apríla Rakúsko kapitulovalo a bol dohodnutý mier.

Vojenské úspechy Napoleona v tomto ťažení prehĺbili ideály revolúcie. Vrcholom úspechu Napoleona, budúceho cisára, bol podpis „Kontinentálneho mieru“ v Campo Formiu 24. októbra 1797.

Egyptské ťaženie (1798-1801). V októbri 1797 sa stal Napoleon vrchným veliteľom tzv. anglickej armády, ktorá sa pripravovala na inváziu na Ostrovy. Sám Napoleon neveril úspechu takejto expedície a presadzoval zasadenie úderu Británii prostredníctvom ťaženia do Egypta. Podarilo sa mu presvedčiť „Direktoriát“, ktorý celkom ochotne v obave z jeho narastajúceho vplyvu 5. marca 1798 ťaženie do Afriky schválil. Takmer tri mesiace pripravoval Napoleon okolo 40 000 armádu, vrátane takmer tisícky vedcov, technikov a umelcov. Štyristo lodí 19. mája začalo so šesť týždňovou prepravou armády, aby táto 9. júna obsadila Maltu a 1. júla pristála neďaleko Alexandrie v Egypte.

Strategickým cieľom Napoleonových aktivít bolo poraziť armády nepriateľa a pripraviť tak prostredie na zmenu vplyvu v regióne v prospech Francúzska. Dňa 21. júla sa odohrala asi najznámejšia a najdôležitejšia bitka ťaženia, označovaná ako „porážka mamelukov“ alebo „bitka pri pyramídach“ (obrázok hore). Priamym dôsledkom víťazstva Napoleona v tejto bitke bol jeho vstup do Káhiry 25. júla. Pravdepodobne rozhodujúci zvrät v celkovom výsledku ťaženia mali udalosti z 1. a 2. augusta 1798, keď admirál Nelson objavil kotviacu francúzsku flotilu a takmer celú ju potopil v bitke o Níl v prístave Abúkír. Napoleon bol vlastne odrezaný od svojej krajiny a táto situácia posmelila sultána Sulejmana, ktorý menom Osmanskej ríše, na čele ktorej stál, vyhlásil Francúzsku 9. septembra 1798 vojnu. Napoleon, ako dobrý stratég, zvolil riskantný prechod do ofenzívy a 9. februára 1799 začal ťaženie do Palestíny a Sýrie. Po neúspešnom obliehaní pevnosti Saint-Jean-d'Arce sa so svojou armádou vrátil práve včas do Egypta, kde sa medzi tým vylodil turecký expedičný zbor (18 000 vojakov). Napoleon porazil nepriateľa 25. júla v bitke pri

Abúkír. Napriek všetkým úspechom však Napoleon bez loďstva a spojenia s Parížom cítil celkový nezdar expedície, navyše sa množili informácie o nespokojnosti Francúzov doma s vládou „Direktoriátu“. Na základe týchto zistení svojvoľne 23. augusta 1799 opustil svoju armádu aj Egypt. Velenie odovzdal generálovi Kléberovi, ktorý pokračoval vo víťazstvách, ale nenávratne sa však blížil koniec ťaženia. Kléber bol 14. júna 1800 zavraždený a jeho nástupcom sa stal generál Menou. Ten však nemohol udržať pozície Francúzov. V marci 1801 sa vylodili anglicko-osmanské jednotky v Egypte a celá operácia bola zakončená 2. septembra 1801 kapituláciou Francúzska. Angličania podľa dohody dopravili 24 000 Napoleonových vojakov do Francúzska. Egyptské ťaženie sa skončilo.

Ťaženie Marengo (1800). Napoleon sa 9. októbra 1799 vylodil vo Fréjuse a 24. októbra ho vítal Paríž, kde sa stal v novembri jedným z konzulov a prakticky prebral moc. V nasledujúcom roku 1800 začalo Francúzsko strácať svoj vplyv v severnom Taliansku zásluhou pôsobenia Rakúska. Druhá koalíčná vojna pokračovala práve v tomto regióne. Ťaženie, ktoré začal Napoleon pripravovať, bolo prvé z jeho pozície prvého konzula. Napoleon sústredil na Rýne takmer 87 000 vojakov a ďalších 47 000 mal v okolí Janova. Na začiatku mája sa začalo dlho očakávané ťaženie odvážnym a smelým prekročením Álp v dňoch 14. - 24. mája 1800. Boje v priesmykoch sú považované za víťazstvá Francúzov pod Napoleonovým vedením. Tento odvážny manéver umožnil armádam objaviť sa v tyle nepriateľa a otvoril im cestu na Turín a Miláno. Stratég Napoleon na prekvapenie nepriateľa zaútočil na Miláno, ktoré 2. júna padlo. Týmito aktivitami sa obnovila nadvláda Francúzska nad severným Talianskom. Napoleon však urobil jednu z nemnohých strategických chýb a dovolil rozptýlenie svojej armády. V dôsledku tohto omylu 14. júna 1800, v deň rozhodujúcej bitky ťaženia pri Mareng, mal k dispozícii iba 22 000 vojakov a menej ako 30 diel (niektoré zdroje uvádzajú 28 000 vojakov a 24 diel).

Proti Napoleonovi stál relatívne zdatný, ale málo rozhodný protivník, veliteľ rakúskej armády generál Michael von Melas. Rakúšania v deň bitky zatlačili Francúzov do defenzívy a poobede 14. júna obsadili Marengo (do týchto čias bezvýznamnú obec). Z pohľadu Napoleona bola situácia stratená a on mal prvý raz pocit porazeného. Krátko po 17. hodine však na bojisku došlo k neuveriteľnému zvratu (Melas medzi tým opojený pocitom víťazstva odpočíval a odovzdal velenie

náčelníkovi štábu Zachovi). Príčinou zmeny bol príchod posíl v podobe zboru generála Desaix (významná postava egyptského ťaženia). Napoleon pochopil okamžite situáciu, zorganizoval protiútok a zvrátil celú situáciu z prehranej bitky na víťaznú. Generál Desaix však po začatí protiútku zahynul. Toto významné víťazstvo otvorilo Napoleonovi cestu k absolútnej moci. Z hľadiska strategického, až na takmer osudovú chybu v deň bitky pri Marengé, sa Napoleon prejavil ako veľký muž, vojvodca a stratég s intuíciou a citom pre situáciu. Táto bitka však neznamená koniec druhej aliančnej vojny, tá sa končí až podpisom mieru v Amiens 25. marca 1802.

Vojny cisára

Krehký mier. Zmluva podpísaná v Amiens vytvorila podmienky na veľmi relatívny pokoj. Francúzsko intenzívne bránilo Veľkej Británii v obchodovaní s pevninou a celá táto situácia vytvárala napätie a vojnové nebezpečenstvo. Francúzsko sa snažilo znížiť vo svete prestíž a vplyv svojho odvekého rivala a nepriateľa. Treba však podotknúť, že všeobecné provokácie boli v tejto dobe obojstranné. Veľká Británia nedodržala svoj sľub a neopustila Maltu a Napoleon sa vyhrážal štýlom: „*Maltu alebo vojnu!*“. V tejto atmosfére 18. mája 1803 vyhlásila Veľká Británia Francúzsku vojnu, ktorá trvala až do roku 1814. Napoleon opustil Helvétsku republiku (Švajčiarsko), ale povstanie proti miestnej vláde ho prinútilo vrátiť sa a vojensky obsadiť krajinu.

Obdobie od roku 1803 do prvej polovice roku 1805 nebolo charakteristické vojenskými alebo vojnovými aktivitami. Výnimkami bolo obsadenie Hannoveru 3. júna 1803, príprava Napoleona na vylodenie a inváziu do Veľkej Británie. Anglicko, napriek tomu, že malo námornú prevahu a takmer istotu Napoleonových malých prepravných možností, hľadalo spojencov pre boj proti Francúzsku. Napoleon Bonaparte sa 2. decembra 1804 korunoval za cisára. Svojím vyhlásením si dodal pocit legitímnosti svojej moci, ale odmietal byť pokračovateľom francúzskych kráľov. Naopak trval na tom, že nasleduje Karola Veľkého a je dedičom Rímsko-nemeckej ríše.

Tretia koalícia (1805). Najviac pohoršené zo správania sa Napoleona a Francúzska bolo Rusko a jeho cár Alexander I. Táto krajina prerušila všetky styky s cisárom i cisárstvom. Cár získal finančnú podporu od Anglicka v rámci opatrení na

nastolenie mieru v Európe. Nastal čas vzniku „tretej koalície“ v boji proti Francúzsku v zložení Anglicko, Rusko a Rakúsko. Navrhovaný koaličný operačný plán bol odvážny, ale nebezpečný. Spoločné sily však boli v tomto pláne rozdelené na viaceré smery, bez možnosti spoločného velenia a koordinácie. Podstatou zámeru bol presun časti ruských síl do Čiech, s cieľom zaujať postavenie na bavorsko-rakúskej hranici pri Braunau. Ďalšia časť ruskej armády sa mala vylodiť v Neapoli a spolu s Angličanmi vytlačiť Francúzov z talianskeho juhu, ohroziť Lombardiu a tu sa spojiť s Rakúšanmi. Plán počítal i s pomocou 100 000 Prusov pri obsadení Moháča a stredného Rýna. Ďalšie sily koalície mali za úlohu útočiť na Hannover a Holandsko. Aliancia počítala s viac ako 600 000 vojakmi (najviac Rakúsko - 250 000, Rusko - 180 000 a Prusko - 100 000).

Celý plán však veľmi pripomínal nepodarené operácie „prvej a druhej koalície“. Hlavný úder nesmeroval do stredu, srdca Francúzska, ale na okrajové časti. K realizácii aktivít tejto koalície mohlo dôjsť 29. augusta 1805, keď i Rakúsko oficiálne pristúpilo na spoluprácu. Začala sa významná etapa napoleonských vojen. Cisár veľmi pozorne sledoval prípravy protivníka na túto vojnu, ale zároveň deklaroval ochotu rokovať a dohodnúť sa. Napoleon kládol dôraz na zachovanie neutrality Rakúska v tomto spore, to sa však po niektorých zbytočných a unáhlených rozhodnutiach ocitlo 3. septembra vo vojne s Francúzskom. Táto situácia vytvorila reálne prostredie pre realizáciu aliančného plánu.

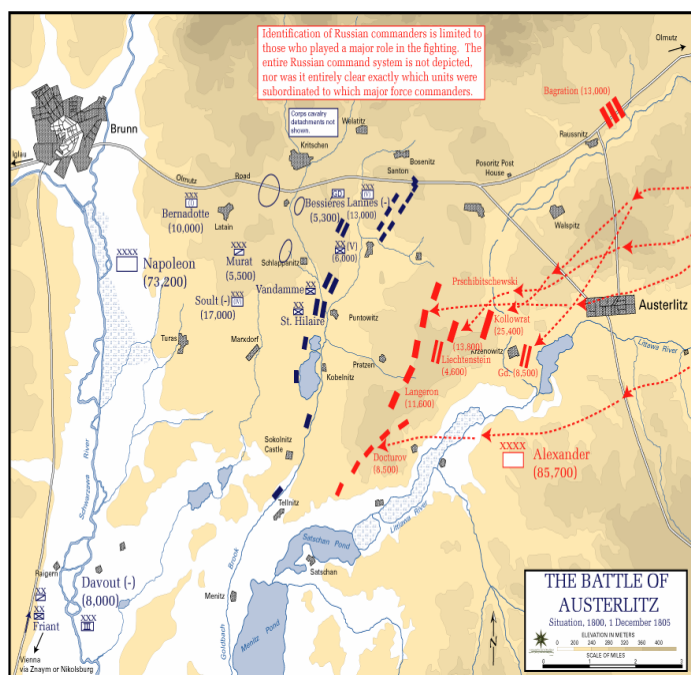
Hlavný úder so 61 000 vojakmi generála Macka mal smerovať z Bavorska do Alsaska. Rakúsko malo silné zálohy a k dispozícii spolu asi 213 000 mužov. Druhý sled tejto operácie tvorili ruské sily predstavované 45 000 vojakmi Kutuzovova a 33 000 vojakmi generála Buxhöwena (dovedna malo Rusko k dispozícii asi 116 000 mužov). Koaličné sily v operácii, bez váhavého Pruska, mali 400 000 bojovníkov. Napoleon však prejavil svoj talent stratéga a rozhodol sa predísť aktivite nepriateľa a zaútočil na neho. Za najslabšie miesto plánu rozoznal relatívne osamotené sily generála Macka v Bavorsku. Cisárova La Grande Armée „veľká armáda“ (200 000 vojakov) bola v tejto dobe sústredená v Boulogne na pobreží kanálu La Manche. Armáda predstavovala sedem samostatných, z dnešného pohľadu expedičných zborov. Podstatnú časť jazdeckva, delostrelectva a celú gardu si Napoleon ponechal v zálohe pod vlastným priamym velením. Toto nové usporiadanie mu umožnilo viesť vojnu nového typu. Na čele zborov sa objavila elita,

„výkvet armády“, novo vymenovaní maršali Francúzska. Okrem „starých bojovníkov“, ako boli Augereau a Marmont, to boli Davout, Bernadotte, Ney, Lannes a Soult.

Generál Mack sústredil na útok svoje sily medzi Ulmom a Nemmingenom pri rieke Iller. Cisár však zamýšľal obísť toto zoskupenie a obkľúčiť ho. Od La Manche sa dala do pohybu masa jeho vojakov, aby absolvovala 26-dňový a 600 km dlhý pochod. Napoleon sa nečakane objavil so svojou armádou pri rieke Rýn a časťou síl ju v noci z 25. na 26. septembra 1805 prekročil. Keď sa však Francúzi objavili 6. októbra na brehoch Dunaja, Rakúšania boli natoľko šokovaní, že sám generál Mack sa spolu s 30 000 vojakmi 20. októbra vzdal. História túto aktivitu označuje za Napoleonovo víťazné „Ulmské ťaženie“. Časť Rakúšanov ustúpila do Čech a na Moravu. Napoleon za 20 dní zničil takmer 1/3 rakúskych síl vyčlenených na vojnu.

Na základe tejto porážky Macka musel ruský generál Kutuzov a jeho 45 000 mužov ustúpiť k Viedni. Napoleon v súlade so svojou osvedčenou stratégiou začal okamžite prenasledovať ustupujúceho nepriateľa. Kutuzov sa snažil všemožne

spomaliť toto prenasledovanie a nečakane 11. novembra zaútočil pri Dürrensteine. Útok sa zmenil na krvavú bitku. Relatívny úspech Rusov však zatienil vstup Napoleona do Viedne. Celkom úspešne sa však darilo i naďalej spomaľovať postup Francúzov, predovšetkým zásluhou kniežaťa Bagrationa a jeho 6 000 mužom. Za obrovských 70 % strát v dňoch 15. a 16. novembra v bitke pri Hollabrunnu tento knieža umožnil

hlavným silám generála Kutuzova odpútať sa od prenasledovateľov a spojiť sa s posilami generála Buxhöwdena.

Toto spojenie umožnilo Rusom utvoriť zoskupenie so 75 000 vojakmi a ďalších 16 000 až 18 000 mužov mali k dispozícii Rakúšania (základné postavenie síl pri Slavkove je na obrázku hore). Kutuzov bol presvedčený, že práve teraz nastal čas poraziť Napoleona, ktorý mal v oblasti iba 60 000 vojakov. Nepriaznivú situáciu riešil

cisár svojsky, klamal nepriateľa o svojich zámeroch a rokoval s cárom Alexandrom I. Celkom oklamať spojencov sa mu podarilo až vtedy, keď 27. novembra opúšťali jeho vojaci strategicky významný a dominantný Pracký kopec (takmer v strede budúceho dejiska bitky pri Slavkove). Dňa 2. decembra 1805 Napoleon v bitke troch cisárov brilantne porazil nepriateľa.

Okamžite po prehratej bitke rakúsky cisár František I. oznámil cárovi Alexandrovi I. svoj zámer ukončiť vojnu. František I. sa 4. decembra stretol s Napoleonom a požiadal ho o prímerie. Napoleon mal dve zásadné podmienky: odchod ruskej armády z územia Rakúska a začatie mierových rozhovorov. Podpis mierovej zmluvy v Bratislave 26. decembra 1805 znamenal koniec „tretej aliancie“ a priniesol Rakúsku veľké územné straty

Štvrtá koalícia (1806-1807). Výsledky vojny s „tretou koalíciou“ zmenili a ovplyvnili situáciu na kontinente a Anglicko muselo uznať nadvládu Francúzska. Napoleon bol však stále „nenásytý“ a na jar 1806 zrušil Batávsku republiku. Vzniklo Holandské kráľovstvo. Dňa 12. júla vznikol profrancúzsky orientovaný „Rýnsky spolok“, ktorý združoval 16 kniežatstiev. Toto, okrem ďalších historických udalostí, viedlo Veľkú Britániu (v literatúre často nesprávne označovanú ako „Anglicko“) v septembri 1806 k iniciácii vzniku ďalšej „štvrtej koalície“. Alianciu vytvorilo Rusko, Prusko, Sasko, Švédsko a Veľká Británia. Prusko sa naivne a optimisticky vrhlo do vojnových príprav a predložilo Napoleonovi neuvážené ultimáta. Cisár však mal jednoduchý plán - čo najrýchlejšie poraziť zatiaľ osamotené Prusko obchvatom a obsadiť Berlín. Prusko však iniciatívne 2. októbra prekročilo Labe (asi 200 000 vojakov) a pochodovalo v troch kolónach (vyšší taktický celok). Pochod bol však pomalý a nebezpečný. Kolóny boli príliš vzdialené na to, aby sa vzájomne podporili. Na druhej strane mal Napoleon k dispozícii 166 000 mužov a 256 diel. Jeho zbory pochodovali tak, aby vzdialenosť medzi nimi neprevyšovala dĺžku poldňového pochodu. Denne „veľká armáda“ prešla 25 až 30 km v súlade s Napoleonovým heslom: *„Oddelene pochodovať, spoločne útočiť“*. K prvému významnému stretnutiu došlo 10. októbra pri Saalfelde, keď 14 000 Napoleonových vojakov rozdrvilo menej početné sily nepriateľa (10 000 vojakov). Hlavné sily Prusov sa márne snažili ustúpiť a odpútať sa od Francúzov. Zbory maršalov Davouta a Bernadotta rýchlo pripravili obchvat a zvyšok zborov postupoval na mesto Jena, kde zamýšľal Napoleon vnútiť Prusku rozhodujúcu bitku.

Ráno 14. októbra 1806 došlo súbežne k dvom bitkám pri Jene a pri Auerstendte, ktoré cisár prezentoval s osobných dôvodov (niektoré chyby maršala Bernadotta) ako jedinú. Moderná a dobre vycvičená „veľká armáda“ drvila a ničila pruské jednotky so zastaranou taktikou a večer tohto dňa prestala takmer celá pruská armáda existovať. Na bojisku zostalo 12 000 mŕtvych a ranených Prusov. Napoleon zajal 15 000 vojakov, získal 200 diel a 30 štandard. V súlade s osvedčenou stratégiou zorganizoval okamžite prenasledovanie zvyškov nepriateľských síl, obsadil Lipsko a 25. októbra sa prvý francúzsky vojak objavil v Berlíne. Sám cisár vstúpil do mesta 27. októbra. Jediný generál Blücher zachraňoval česť pruskej generality a bojoval až do novembra, kedy sa aj on (21. novembra) musel vzdať. Za 34 dní vojny stratilo Prusko 140 000 vojakov, ktorých zajali Napoleonove zbory. Na bojiskách ostalo 60 000 mŕtvych a ranených.

Porazený pruský kráľ Fridrich Viliam III. utiekol do Východného Pruska a žiadal o pomoc ruského cára. Tieto jeho aktivity vyvrcholili 26. apríla 1807 podpisom rusko-pruskej zmluvy o pokračovaní vojny za obnovu Pruska. Cár poslal do boja 140 000 vojakov pod velením nerozhodného 75 ročného maršala Michaila Kamenského. V radoch vysokých veliteľov sa objavili i od Slavkova neslávne známy generál pechoty Buxhöwden a generál Bennigsen (vo všeobecnosti bolo velenie veľkou slabinou Rusov). Bojové aktivity prebiehali na oboch stranách, okrem iného Napoleonovo jazdeckto vstúpilo do Varšavy a Rusi sa snažili získať iniciatívu. Po prvých krvavých zrážkach cárska armáda ustúpila. Keď jej hrozilo obklúčenie zborom maršala Bernadotta, za tri dni ustúpila o 85 km. Cár však trval na zimnej ofenzíve. Stratég Napoleon zamýšľal vnútiť nepriateľovi ďalšiu rozhodujúcu bitku, tentoraz pri meste Eylau (Ílové) vo východnom Prusku. Rusi nemuseli výzvu prijať a mohli priestor bez problémov opustiť, ale cár bol netrpezlivý a túžil Napoleona pokoriť. V dňoch 7. a 8. februára 1807 sa odohrala najkrvavejšia bitka „koaličných vojen“. Napoleon sa tu po prvý raz ocitol na pokraji ozajstnej fatálnej porážky (ak pominie prvú časť spomínanej bitky pri Marengu v roku 1800). Cisár odvážne riskoval aj napriek tomu, že nebol v prevahe. Nepriateľ mal k dispozícii takmer 70 000 mužov a 460 diel a on sám o 1/3 vojakov menej a iba 200 diel. Dňa 7. februára sa bojovalo osem hodín a Francúzi dobyli Eylau. Na druhý deň boj pokračoval od pol ôsmej ráno a o pol jedenástej Napoleon vydal pokyn k rozhodnému útoku aj keď vedel, že posila príde až okolo druhej poobede a ďalšia až o siedmej hodine večer. Hlavný úder viedol zbor maršala Augereauva, v snehovej

búrke však stratil orientáciu a vstúpil do delostreleckej paľby, kde bol takmer celý zbor zničený (tisíc vojakov ostalo ležať na bojisku). Bitka ako celok sa skončila nerozhodne s obrovskými stratami na obidvoch stranách (Francúzi 20 000 mužov a Rusi 27 000 mužov). Zbor maršala Augereava mal 70 % straty a ako v prvý v dejinách „veľkej armády“ bol rozpustený.

Priebeh bitky pri Eylau ukázal na potrebu prestávky vo vojne. Napoleon síce obsadil Gdansk a odrážal útoky Rusov, ale obidve armády boli vyčerpané a na konci svojej existencie. Znovu obnovená, odpočínutá „veľká armáda“ bola pripravená bojovať na konci mája 1807. Ruský cár požadoval od veliteľov rýchlu ofenzívu a jeho armáda skutočne 5. júna začala útok. Bennigsen na čele ruských síl mal k dispozícii 85 000 až 100 000 mužov, Napoleon 125 000. Cisár opäť zamýšľal vmanipulovať nepriateľa do pre neho nevýhodného priestoru a zničiť ho v rozhodujúcej bitke. Zatiaľ čo prvé stretnutie pri Heilsbergu (niektoré zdroje uvádzajú pri Lidzbachu) 10. júna skončilo nerozhodne, bitka pri Friedlandu 14. júna 1807 mala pre Rusov tragické následky. Keď maršal Lannes odhalil ruské snahy o prekonanie rieky Lyn samostatne, tak ako to bolo zvykom v tejto dobe u Napoleonových veliteľov, smelo zaútočil. Napoleon vycítil a odhalil slabiny v rozhodnutí ruského veliteľa Bennigsen, prisunul ďalšie sily a pripravil Rusom krutú porážku (ruské straty okolo 20 000 vojakov).

V dôsledku porážky žiadal ruský cár Alexander I. (na obrázku vľavo) Napoleona o prímerie a ten súhlasil. Dňa 25. júna sa stretol cisár a cár na plti

uprostred rieky Tylža a diskutovali o podmienkach mieru. Definitívny mier a koniec vojny priniesol až podpis zmluvy dňa 7. júla. Tento akt znamenal rozdelenie mocenského vplyvu v Európe na dve zóny - francúzsku a ruskú. Prusko stratilo 50 % svojho územia a jeho budúca armáda bola limitovaná počtom 42 000 mužov. Zachovanie existencie Pruska však malo pre Napoleona tragické následky. Porazená krajina pochopila nutnosť reformy spoločnosti a generáli Scharnhorst a Gneisenau trpezlivo budovali nový typ armády s pružným systémom záloh.

Piata koalícia (1809). Obdobie rokov 1808 až 1811 je z pohľadu Napoleona – vojaka, charakteristické vojnou na Pyrenejskom polostrove proti Anglicku a domácejmu odporu - novo vznikajúcemu partizánskemu hnutiu (Guerilla). Obdobie

je tiež charakterizované vznikom „piatej protinapoleonskej koalície“, tentoraz prezentovanej Veľkou Britániou a Rakúskom. Vznik bol zdôvodňovaný ako reakcia na pokračujúce dobyvačné chůtky Francúzska. Začínali sa objavovať prvé vážne problémy predovšetkým v spojení so Španielskom a Portugalskom. S tichým súhlasom dočasného spojenca Ruska vstúpil do Španielska generál Junot, s cieľom spolu s Madridom obsadiť a rozdeliť Portugalsko. Dňa 12. októbra 1807 začal spoločné ťaženie, ktoré skončilo 30. novembra dobytím Lisabonu. V celom Španielsku však vládol chaos a neporiadok, ktorý sa snažil Napoleon vyriešiť vojensky. Stotisíc Francúzov vedených maršalom Muratom v marci 1808 pochodovalo na Madrid. Ako reakcia na tieto aktivity začalo v Madride 5. mája všeobecné povstanie proti Francúzom, ktoré Murat krvavo potlačil. Neprehľadná situácia umožnila Napoleonovi korunovať za španielskeho kráľa svojho staršieho brata Josefa. Po celej krajine povstal ľud a ich odpor prerástol v ozajstnú partizánsku vojnu. V júli 1808 sa vylodili Angličania v Portugalsku. Francúzi mali značné problémy so zásobovaním vojakov aj s ich morálkou (rabovanie) a 22. júla jeden z najudatnejších generálov minulosti Dupont potupne kapituloval. Angličania postupne porážali Francúzov a bezradný generál Junot kapituloval tiež. Situáciu sa snažil razantne riešiť stratég Napoleon, 30. októbra na čele s 250 000 vojakmi osobne vpochodoval do Španielska a 5. decembra znovu obsadil Madrid.

V tejto pre Napoleona zložitej dobe Rakúsko pozorne sledovalo neúspechy Francúzska na Pyrenejskom polostrove a pripravovalo sa na novú vojnu s cisárom. Cieľom jeho plánov bolo vytlačiť Francúzov z Nemecka. Napoleon medzi tým dobýval dlho obliehanú Zaragozu (20. januára 1809). Rakúsko pokračovalo v intenzívnych prípravách a reorganizovalo svoju armádu tak, aby sa čo najviac priblížila tej Napoleonovej. Na čelo sa postavil odvážny a dobrý vojak arcivojvoda Karol, starší brat cisára Františka I. Napoleon samozrejme tiež pozorne sledoval aktivity potencionálneho nepriateľa a sústredľoval svoje osvedčené zbory. Karol mal v Bavorsku k dispozícii 180 000 vojakov, ale nemal silu sústrediť ich na rozhodujúci úder. To samozrejme stratég Napoleon využil a Rakúšanom udelil porážku za porážkou. Najskôr 20. apríla 1809 porazil nepriateľa v bitke pri Abensbergu, nasledovalo nerozhodné stretnutie pri Landshute 21. apríla, opäť porazil nepriateľa pri Eckmühlu a v rámci ústupových bojov 23. apríla aj pri Ratisbone. Rakúska armáda ustúpila, a tak otvorila Napoleonovi cestu na Viedeň, ktorá 13. mája 1809 kapitulovala. Francúzom sa však nepodarilo prekročiť Dunaj a pri druhom pokuse

prekonanie rieky medzi obcami Aspern a Essling boli 21. - 25. mája po prvý raz v histórii porazení na otvorenom poli. Cisár stratil prestíž a Rakúsko žilo nádejou.

Predvídavý stratég Napoleon však krízu zvládol, starostlivo naplánoval, pripravil ďalšie násilné prekročenie rieky Dunaj a v noci zo 4. na 5. júla 1809 prekážku prekonal. Tento úspech mu umožnil pripraviť Rakúšanom ďalšiu a tento raz zdrvivú porážku pri Wagram 5. a 6. júla. Rakúska armáda začala ustupovať na Moravu za intenzívneho prenasledovania Napoleonovými jednotkami. Rakúšania celkom úspešne zdržiavali svojho prenasledovateľa v stretnutiach pri Znojme a Suchohrdloch 10. a 11. júla. V tejto dobe však cisár František I. požiadal Napoleona o prímerie a ten ho s radosťou prijal. Napriek tomu, že sa konanie Rakúska zdalo predčasné, je potrebné pochopiť, že bola veľmi vážne ohrozená celá jeho armáda, ale i existencia vlastnej monarchie.

Toto víťazstvo vo vojne „piatej koalície“ upevnilo Napoleonovu pozíciu na nasledujúce roky 1810 a 1811, ktoré je možné považovať za vrchol jeho politickej i vojenskej kariéry. Okrem bojov v Španielsku, kde musel udržať až 300 000 vojakov, bolo obdobie nasledujúcich rokov bez bojových aktivít.

Ruské peklo. Z vojenského hľadiska je Napoleonove ruské ťaženie veľmi rozporné. Zatiaľ čo západní historici považujú takmer všetky bitky Francúzov na území Ruska za víťazné (okrem nerozhodnej pri Malojarslavciach), východná a predovšetkým ruská komunita odborníkov považuje napríklad stretnutie pri Berezine za absolútne víťazstvo Kutuzova. V súlade s dnešným stavom poznania vojenstva je potrebné vyhlásiť, že Napoleon nebol v Rusku v klasickej bitke vojensky porazený aj napriek tomu, že urobil niekoľko strategických chýb. Celému tragickému ťaženiu v roku 1812 predchádzala relatívne úspešná spolupráca cára Alexandra I. a cisára Napoleona na základe záverov z „Tylžského mieru“. Bolo tu však veľa sporných bodov, od problematiky Balkánu, Poľska, cez vzťahy s Osmanskou ríšou až po Fínsko. Rusko z ekonomických dôvodov nemohlo akceptovať 100 % kontinentálnu blokádu tovaru z Anglicka. Napriek tomuto konštatovaniu bolo veľmi málo dôvodov na vojnu medzi Francúzskom a Ruskom. Napoleon dlho váhal a zvažoval možné riziká. Napokon sa rozhodol pre vojnu.

Cisár sústredil viac ako 700 000 vojakov, z ktorých však iba 1/3 boli Francúzi a zvyšok boli príslušníci krajín, ktoré ho podporovali. Bola to naozajstná aliančná armáda. Napoleon pripravil jednoduchý plán: poraziť Rusov v blízkosti hraníc v jednej

rozhodujúcej bitke po predchádzajúcom prerušení ich zásobovacích komunikácií a obsadiť časť jeho územia. Po splnení tejto časti plánu zamýšľal vnútiť Rusku pre Francúzsko výhodné podmienky na podpis mieru. Rozhodujúci úder mala viesť hlavná armáda so 6 zbormi, talianska armáda s 3 zbormi a záložná armáda so 4 zbormi. Pravé krídlo zabezpečoval maršal MacDonald a jeho pruský kontingent, ľavé potom rakúsky prvok na čele s kniežaťom Schwarzenbergom. Ruské sily boli rozdelené na 1. západnú armádu pod velením ministra vojny Barclaye de Tolly (127 000 vojakov), ktorá zabezpečovala prístupy na rieke Nemen v severnej časti krajiny. Ďalšou bola 2. západná armáda na čele s kniežaťom Bagrationom (48 000 - 60 000 mužov). Oblasť Pripjaťských močiarov zabezpečovala 3. západná armáda s grófom Tormasovom (45 000 vojakov). V ruských silách nebol dobrý systém velenia, velitelia armád nekomunikovali ani nespolupracovali, konali na „vlastnú päsť“.

Invázia začala 24. júna 1812 prekročením rieky Nemen v zložitých podmienkach, bez kvalitných komunikácií, v prachu a pri vysokých teplotách. Barclay ustúpil pod tlakom Napoleonových zborov a umožnil mu tak postup od Vilna k Vitebsku. Maršali Davoute a Jerôme neúspešne prenasledovali Bagrationa. Napoleon medzitým zamýšľal oddelené armády postupne zničiť. Cár sa preto snažil ich spojiť do jedného celku. Rusi i naďalej zámerne ustupovali až ku Smolensku a snahy Napoleona o ich obídenie a zničenie narážali na odvážny boj zadných vojev a nedôslednú realizáciu jeho úloh podriadenými veliteľmi. Francúzi 17. augusta zaútočili na Smolensk a vo víťaznej bitke stratili takmer 25 000 vojakov. Začal sa riskantný postup na Moskvu a zároveň sa prejavili prvé náznaky neúspechu ťaženia. Ďalšia zlomová bitka sa odohrala 19. augusta (podľa niektorých zdrojov 18. augusta) neďaleko Smolenska pri dedine Valutino. Hlavnými aktérmi boli maršal Ney so svojím zborom (30 000 mužov) a generál Barclay de Tolly so 40 000 mužmi (straty 7 000 ku 6 000 vojakom). Bitka skončila tesným víťazstvom Ney a úspešným odchodom Rusov.

Ďalšie veľké stretnutie čakalo na aktérov tejto vojny 5. septembra pri obci Borodino. Miesto bitky vybrali sami Rusi prostredníctvom náčelníka štábu armád spojených na konci augusta pod velením Kutuzova - generála Bennigse. Kutuzov však nezaujal výhodné postavenia a ponechal odkryté boky. Táto chyba predstavovala poslednú šancu pre Napoleona pri úspešnej realizácii jeho plánov na

zničenie ruských armád. Napoleon mal k dispozícii 133 000 vojakov a 587 diel, jeho súper Kutuzov mal 125 000 mužov a 640 diel. Napoleon víťazil, nie však presvedčivo a predovšetkým neničil sily protivníka. Na bojisku ostalo ďalších 25 000 vojakov spojencov a 44 000 Rusov. Celá príčina spočívala v Napoleonovej nerozhodnosti nasadiť gardu a Kutuzovovi sa podarilo relatívne organizovane opustiť bojisko. Na základe týchto skúseností sa Rusi rozhodli ponechať Napoleonovi Moskvu bez boja a jeho armáda dňa 14. septembra vstúpila do mesta. Cár Alexander I. odmietol všetky pokusy o mier „za každú cenu“. Cisár považoval pobyt v Moskve za zbytočný, rozhodol sa mesto opustiť a začal presun na juh smerom k Tule s cieľom vo vojnu nespustošenej oblasti načerpať zásoby. Dňa 23. októbra bol však vťiahnutý do bojov pri obci Malojarslavce bez víťaza. Upustil od svojho zámeru pokračovať južným smerom a vrátil sa s hlavnými silami na cestu Moskva - Smolensk.

V tejto etape sa začal tragický odchod Napoleona a jeho armády z Ruska (predovšetkým ruskí a naši historici používajú výraz „ústup“). Pochodujúcich vojakov prenasledovalo vlhko, sneh a nepredstaviteľný mráz (obrázok dole). V dôsledku strát zanikli celé pluky, brigády i divízie. Dňa 12. novembra vstúpil Napoleon druhý raz do Smolenska. Kutuzov však neustále napádal a obťažoval zvyšok síl. V dňoch 16. a 17. novembra sa odohrala ďalšia bitka pri Krásnom, z pohľadu Napoleona hodnotená ako víťazná, ale za cenu straty zboru maršala Ney (z 29 000 vojakov

ostalo 800). Spojenci postúpili až ku rieke Berezina a pri dedine Borisov (dnes severovýchodne od Minska na Ukrajine) ju za ťažkých bojov 26. až 28. novembra prekročili. Pri prekonaní rieky sa vyznamenali generáli ženistov Chasseloup-Laubat a Eblé. Ďalšiu riekou Nemen už dosiahlo iba 9 000 bojaschopných vojakov.

Napoleon ich 8. decembra opustil, aby v Paríži zabránil nepokojom prameniacim z nespokojnosti s výsledkom ťaženia.

Celá táto katastrofa naznačovala blížiaci sa koniec Napoleonovho systému v Európe. Dnešný záver z celej situácie môže znieť: *„S prostriedkami, aké mal k dispozícii Napoleon na začiatku 19. storočia, nebolo možné vo vojne zvíťaziť“*. Okrem iného sa dopustil týchto chýb: *„Nezničil hlavné sily nepriateľa okamžite za hranicami Ruska, postupoval do hĺbky nepriateľského územia ďaleko od svojej*

krajiny, nemal spôsobilosti logisticky zabezpečiť tak zložité ťaženie, jeho útok strácal na rýchlosti a razantnosti, nemal jasné ďalšie postupné ciele“. Vďaka svojmu výnimočnému talentu vojvodcu a stratéga i vlastnostiam vojnového génia (tak, ako to formuloval po rokoch Clausewitz) sa mu podarilo vrátiť sa do Paríža a zabrániť potupnému aktu kapitulácie Francúzska.

Šiesta koalícia (1812-1814). Dôsledkom neúspešného ťaženia do Ruska prestala existovať viac menej vnútená spolupráca Rakúska a Pruska s Napoleonom. Prusko zvážilo novo vzniknutú situáciu a podpísalo dohodu o spolupráci s cárom Alexandrom I. Táto dohoda sa stala predzvesťou konca nadvlády Francúzska v Európe. Nastal čas pre vznik rozhodujúcej „šiestej koalície“ v boji proti Napoleonovi, ktorú vytvorili Veľká Británia, Rusko, Prusko, Švédsko a niektoré malé nemecké štáty.

Novo vzniknutá koalícia okamžite naplánovala údery (asi 200 000 mužov) na Napoleonove zbory, ktoré boli sústredené pozdĺž rieky Labe. Napoleon však predčasnými odvodmi získal 300 000 nových vojakov. Táto sila však nebola tým, čo Francúzsko malo v uplynulých rokoch. Nové zbory boli slabo vycvičené a zle vyzbrojené. Stratég Napoleon si bol vedomý týchto nedostatkov a namiesto obrany zvolil útok. Výsledkom jeho vojenského umu bola porážka spojencov pri Lützene 2. mája 1813. Po nerozhodnom boji pri Budyšíne v dňoch 20. - 21. mája armáda koalície ustúpila a žiadala prímerie. Tento stav, ktorý trval až do 4. júna, vyhovoval obidvom stranám. Postupne bolo prímerie predĺžené až do 10. augusta.

Táto vojna však mala absolútne odlišný charakter od predchádzajúcich v tom, že išlo o podstatu celej existencie „napoleonského systému“ v Európe. Práve preto vojna musela z pohľadu spojencov pokračovať. Dňa 12. augusta sa ku koalícii pripojilo aj Rakúsko. Do Čiech vstúpili pruské i rakúske jednotky a vzniklo uskupenie nazývané „česká armáda“, na čele ktorej stál poľný maršal Schwarzenberg. Významnou osobnosťou z vojenského hľadiska bol aj jeho náčelník štábu, poľný maršal Jan Josef Radecký z Radče (obrázok vpravo), autor všetkých budúcich operačných plánov. Po prvý raz v týchto napoleonských vojnách sa spojili všetky tri kontinentálne mocnosti - Rusko, Prusko a Rakúsko. Táto koalícia útočila, ale bez veľkých úspechov. Po porážke pri Drážďanoch v dňoch 26. - 27.

augusta 1813 ustúpila späť do Čiech. Početná prevaha sa však musela prejaviť. Vrchol nástupu „šiestej koalície“ predstavovala bitka pri Lipsku (bitka národov) 16. - 19. októbra, keď 365 000 spojeneckých vojakov zasadilo Napoleonovi zdrvivý úder. Napoleon sa snažil prechádzať z obrany do rýchlych útokov. Jeho plány sa však nepodarilo zrealizovať. Prvý deň bitky bol charakteristický úspechmi Francúzov v troch samostatných stretnutiach. Najskôr pri Wachau odrazili Francúzi Rusov a Rakúšanov, ktorí ustúpili. V tomto boji sa vyznamenal 8. poľský zbor generála Poniatowského (generál bol povýšený na maršala Francúzska, celý zbor Napoleon obetoval pri ústupe). V ďalšej aktivite však mal maršal Ney problémy s útokmi maršala Blüchera. Pri obci Lindenau sa koalíčným silám nepodarilo prerušiť jedinu ústupovú cestu Francúzom. Tento z pohľadu Napoleona úspešný deň vystriedali ďalšie, neúspešné. Nasledujúci deň prichádzali do priestoru bojov nové, čerstvé sily koalície. Francúzski generáli a maršali navrhli ústup, Napoleon však odmietol. Tretí deň zaútočilo na 80 000 Francúzov 150 000 vojakov koalície. Obrancom chýbala delostrelecká munícia (Francúzi vystrieľali 95 000 nábojov a ostávalo im iba 16 000 kusov na 2,5 hodiny paľby). Napoleon nariadil ústup a jeho zbory prekročili rieku Elster. Jediný most bol v panike zničený. Pri Lipsku však zostal 8. poľský zbor a vojaci generála MacDonalda. Tieto zvyšky boli na štvrtý deň totálne zničené (20 000 padlých).

Táto porážka predstavovala koniec nadvlády Napoleona v Nemecku. Koalícia vyvíjala tlak na Francúzov i v Taliansku, kam vstúpil poľný maršal Bellegarde so 70 000 vojakmi. Proti tejto sile stál miestokráľ Beauharnais a jeho 50 000 unavených mužov. Veľmi výrazne sa zhoršila situácia v Španielsku, kde sa 75 000 vojakov pod praktickým velením generála Jourdana (oficiálny veliteľ bol Napoleonov starší brat a španielsky kráľ Josef Bonaparte) snažilo udržať nápor Angličanov a domácich bojovníkov. Wellington na čele Angličanov začal ofenzívu a 25. mája 1813 porazil Francúzov, ktorí 7. októbra prekročili pod tlakom Pyreneje. Spojenci splnili hlavné ciele (obnova hraníc Rakúska a Pruska z roku 1805) a začali uvažovať, ako ďalej s Francúzskom.

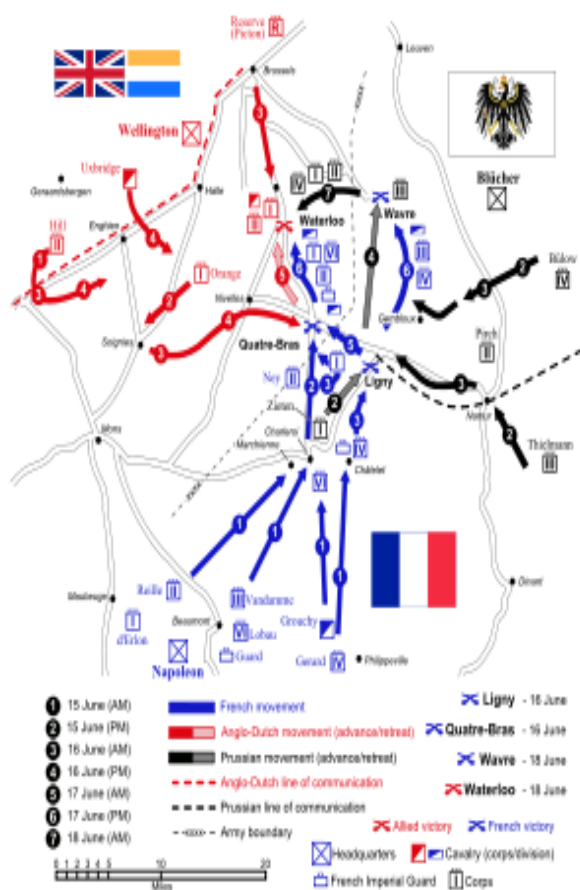
Napoleon dostal veľkorysú ponuku na mier s možnosťou ostať pri moci, ale iba vo Francúzku s historickými hranicami. Vojna však musela pokračovať. Na prelome zimy rokov 1813 a 1814 vstúpili tri spojenecké armády do Francúzska. Švédsky následník trónu Bernadotte (bývalý Napoleonov maršal) postupoval cez

Holandsko a Belgicko, maršal Blücher prekročil Rýn pri Kaubu a rakúsky Schwarzenberg postupoval cez Švajčiarsko. Napoleon však znova prezentoval svoje strategické a taktické myslenie. Napriek tomu, že mal k dispozícii iba 70 000 mužov, porazil nepriateľa po častiach a zastavil jeho postup. Je paradoxom, že toto obdobie vojny je z hľadiska vojenského jedno z najúspešnejších - z pohľadu Napoleona - vojvodu. Z jedenástich bitiek desať vyhral. Okrem jesennej víťaznej bitky pri Hanau v dňoch 30. - 31. októbra, zvíťazil 29. januára 1814 pri Brienne; 30. januára pri La Rothière; 10. februára pri Champauberte; 11. februára pri Montmirail; 12. februára pri Chateau-Thierry; 14. februára pri Vauchamps; 18. februára pri Montereau; 7. marca pri Craonne a 13. marca pri Remeši. Bez víťaza sa skončila iba bitka pri Laone v dňoch 9. - 10. marca. Tieto úspechy však nestačili na udržanie pozícií Francúzska. Na juhu víťazne postupoval Wellington a 17. marca vstúpil do Bordeaux. Spojenci narychlo zvolali mierovú konferenciu do Chatillonu a opäť ponúkli Napoleonovi uznanie jeho vlády, ale tentoraz už iba v hraniciach z roku 1792. Napoleon odmietol a o jeho osude bolo rozhodnuté. Nová ofenzíva koalície už smerovala priamo do srdca Francúzska - na Paríž. Napoleon sa snažil odvrátiť katastrofu - bojoval. Maršali Marmot a Portier mali zložitú úlohu zastaviť postup nepriateľa na hlavné mesto, ale ich 22 000 vojakov nemalo proti 110 000 spojencov šancu. Dňa 30. marca 1814 sa Paríž vzdala a 31. marca do mesta vstúpili cár Alexander I. a Fridrich Viliam III. Napoleon sa 6. apríla 1814 vzdáva moci - abdikuje.

Siedma koalícia (1815). Po porážke Napoleona sa zmenila celá Európa. Moci vo Francúzsku sa ujal knieža Talleyrand, ktorý sa sám vymenoval za predsedu dočasnej vlády, s cieľom pripraviť krajinu na návrat kráľa. Francúzi za uplynulých dvadsať rokov zabudli na nepopulárnu, neoblúbenú kráľovskú rodinu a návrat Burbonov sa javil ako možný. Talleyrand sa podieľal na vyhnaní Napoleona z krajiny ešte v apríli 1814. Cisár dostal od víťazných mocností do vlastníctva malý stredomorský ostrov Elba, ostal mu titul cisár a mal slušnú rentu. Dňa 26. apríla odišiel na tento ostrov a 3. mája vstúpil do Paríža kráľ Ľudovít XVIII. (brat popraveného Ľudovíta XVI.) po dvadsať ročnej emigrácii. Kráľ pod tlakom 4. júna vydal „Ústavu“, ktorá zaručovala zachovanie veľkej časti výdobytkov revolúcie, Napoleonových zmien. Bol potvrdený i Občiansky zákonník (Code Civile). Krajina bola v neistote a časť obyvateľstva si želala návrat Napoleona, ktorý vo vyhnanstve pozorne sledoval udalosti vo Francúzsku.

Na základe vyhodnotenia situácie sa rozhodol Napoleon Elbu ilegálne opustiť a 1. marca 1815 pristál s tisíckou verných spolubojovníkov v zálive Juan a presunul sa do Paríža. V celej krajine prepukla panika a sám kráľ v noci z 19. na 20. marca opustil v strachu Francúzsko. Nasledujúci deň o 21.00 hodine Napoleon vstúpil do hlavného mesta. Jeho návrat bol pre Európu ako celok neprijateľný a mocnosti ho odmietli akceptovať (cisár bol označovaný za „nepriateľa ľudstva“). Napoleon si uvedomil nepriaznivú situáciu a rozhodoval sa medzi čakaním na intervenciu a preventívnym úderom. Rozhodol sa zaútočiť na Belgicko, s cieľom rozbiť neusporiadané anglo-holandské aj pruské sily, narušiť ich súdržnosť a vytvoriť podmienky na rokovanie. Proti 124 000 Francúzom stáli vojaci Wellingtona

a Blüchera s počtom 220 000 mužov. Dňa 15. júna 1815 prekročila francúzska severná armáda rieku Sambra pri Charleroi a prekvapila nepriateľa, podarilo sa oddeliť Angličanov od Prusov. Dňa 16. júna maršal Ney porazil Angličanov pri Quatre-Bras a Napoleon Prusov pri Ligny. Ale ani tieto cenné víťazstvá nestačili na zničenie armád ako celku. Napoleon podcenil Prusov a na ich prenasledovanie vyčlenil iba maršala Grouchyho s 35 000 vojakmi a sám sa rozhodol udrieť na Angličanov pri Waterloo 18. júna. Bitka bola krvavá a sprevádzaná nesprávnymi rozhodnutiami Napoleona i jeho podriadených maršalov a generálov (priebeh bitky na obrázku).

Keď sa večer do bojov zapojili i vojaci maršala Blüchera, bolo rozhodnuté o definitívnej a poslednej porážke Francúzov „siedmou koalíciou“. Na bojisku ostalo viac ako 30 000 Francúzov. Wellington stratil 15 000 a Blücher 7 000 vojakov.

Dňa 21. júna sa Napoleon vrátil do Paríža, armáda sa na ústupe pod velením maršala Grouchyho skonsolidovala. Spojenci znova postupovali na hlavné mesto.

Obranu mesta organizoval minister vojny maršal Davout. Napoleon z obavy pred občianskou vojnou (podľa jeho vyjadrení) po druhý raz odstúpil 22. júna 1815. Jeho druhé cisárstvo trvalo 111 dní (od tohto údaj, niekedy používané označenie „stodenná vojna“). Paríž ten istý deň podľahol a do mesta sa 3. júla vrátil Ludovít XVIII. V krajine začal „biely teror“ (biela farba je farbou šľachty), v rámci ktorého bolo zatknutých 70 000 ľudí a okrem iných bol dňa 7. decembra popravený známy maršal Ney. Dňa 15. júla sa Napoleon vzdal Angličanom, ktorí ho prepravili na juhoatlantický Ostrov svätej Heleny, kde 5. mája 1821 zomrel. Napoleonove zostatky sa vrátili do Paríža až v roku 1840.

Napoleonoví maršali

Ak chceme hľadať a pochopiť príčiny Napoleonových vojenských úspechov aj neúspechov, musíme spoznávať a študovať životopisy a vojenskú kariéru jeho veliteľov. Sám cisár počas svojej vlády v rokoch 1804 až 1815 vymenoval 27 maršalov Francúzska. Boli to: Berthier; Murat; de Moncey; Jourdan; Masséna; Augereau; Bernadotte; Brune; Soult; Lannes; Mortier; Ney; Davout; Bessières; Kellermann; Lefebvre; de Pérignon; Sérurier; Junot; Victor; MacDonald; Oudinot; Marmont; Suchet; de Gouvion Saint-Cyr; Poniatowski; Grouchy.

Samozrejme okrem týchto maršalov dôležitú úlohu zohrali i generáli a im podriadení veliteľia. Napoleonské vojny poznamenali osudy mnohých z týchto veliteľov a na vybratých piatich je možné sledovať zložitost' životov i kariér týchto veľikánov vojenstva svojej doby.

Joachim MURAT (1767-1815), kráľ neapolský, vojvoda z Bergu. Za maršala bol vymenovaný v roku 1804. Pochádzal z chudých pomerov a ako syn krčmára sa rozhodol pre cirkevnú kariéru. Svoj zámer zmenil a v roku 1787 vstúpil do armády. Dôstojníkom sa stal v roku 1792. Murat slúžil a vyznamenal sa ako pobočník Napoleona a po bitke pri Abúkíre sa stal divíznym generálom.

V januári 1800 sa oženil so sestrou Napoleona Karolínou. Zúčastnil sa pruského ťaženia, bojoval pri Jene aj pri Eylau. Krátky čas bol v roku 1808 veliteľom francúzskej armády v Španielsku. Napoleon dosadil maršala na neapolský trón. Od roku 1812 bol Murat veliteľom jazdeckého „veľkej armády“ a osobne riadil pochod od

Moskvy. V snahe uchovať si neapolský trón zradil cisára. Svoj život ukončil pred popravou čatou 13. októbra 1815.

Jean-Baptiste Jules BERNADOTTE (1763-1844), princ z Ponte Carvo, kráľ švédsky a nórsky (Karol XIV. Ján). Za maršala bol vymenovaný v roku 1804. Pochádzal z rodiny krajčíra alebo pisára. Dnes je jeho rod vážený šľachtický a ostáva na švédskom tróne. Bernadotte slúžil pred revolúciou v kráľovskej armáde a po revolúcii vstúpil do jej služieb. V roku 1794 sa stal generálom.

Absolvoval talianske ťaženie, kde získal prvé veľké víťazstvá. Krátko pôsobil ako veľvyslanec vo Viedni a bol ministrom vojny. V pozícii ministra mal možnosť odsúdiť a popraviť Napoleona za dezerciu, keď svojvoľne opustil Egypt. Po uchopení moci Napoleonom je okrem iných pozícií aj guvernérom Hanoveru.

So svojím zborom sa podieľal na porážke Macka pri Ulme. Pri Slavkove bojoval ako veliteľ I. zboru. Zúčastnil sa bitky pri Wargrame. Po nezhodách s Napoleonom odišiel do Paríža, stal sa guvernérom Ríma. Na prekvapenie všetkých bol adoptovaný švédskym kráľom a tak sa stal korunným princom a generalisimom švédskej armády. Ako veliteľ švédskej armády niekoľkokrát bojoval proti Napoleonovi. V rokoch 1818 až 1844 bol švédskym a nórsym kráľom.

Jean-de-Dieu SOULT (1769-1851), vojvoda dalmacký. Za maršala bol vymenovaný v roku 1804. Narodil sa v rodine notára a do armády vstúpil ako obyčajný vojak v roku 1785. Prvú dôstojnícku hodnosť dosiahol v roku 1792 a za osemnásť mesiacov sa stal brigádnym generálom. Divíznym generálom sa stal v apríli 1799. Jeho veľkým úspechom, ako maršala, bol víťazný boj IV. zboru pri Slavkove. Soult bojoval pri Jene aj pri Eylau. Porazený bol v Španielsku. Napriek tejto prehre bol

vymenovaný za vojenského veliteľa kráľa Josefa Napoleona na čele južnej armády. V čase prvej reštaurácie vykonával funkciu ministra vojny. V priebehu návratu Napoleona z exilu bol jeho náčelníkom štábu. Po bitke pri Waterloo emigroval a vrátiť sa mohol až v roku 1819. V obdobiach 1830 až 1834 a 1840 až 1845 bol francúzskym ministrom vojny.

Michel NEY (1769-1815), vojvoda z Elchingenu, knieža moskovský. Za maršala bol vymenovaný v roku 1804. Ako syn debnára nastúpil v roku 1787 k husárom a dôstojníkom sa stal 1792. V marci 1799 bol povýšený na divízneho generála. Ney sa stal veliteľom VI. zboru, s ktorým sa vyznamenal v bitke pri Elchingene. Bojoval pri Jene, Eylau i Friedlande. V roku 1808 bol vyslaný do Španielska. V priebehu ruského ťaženia sa stal ako veliteľ III. zboru legendárnym svojou činnosťou pri zabezpečovaní odchodu hlavných síl. Bojoval pri Lützene, Budyšíne, pri sliezskom Dennewitze a pri Lipsku. Na podiv všetkých bol medzi prvými, ktorí volali po abdikácii Napoleona v roku 1814 a slúžil kráľovi Ľudovítovi XVIII. Po návrate Napoleona z Elby znova vstúpil do jeho služieb, bol veliteľom ľavého krídla pri Waterloo. Po porážke a návrate do Paríža ho Bourboni odsúdili za zradu a 7. decembra 1815 bol v Luxemburských záhradách popravený.

Louis-Nicolas DAVOUT (1770-1823), vojvoda z Auerstādu, knieža z Eckmühlu. Za maršala bol vymenovaný v roku 1804. Ako jeden z mála Napoleonových maršalov mal šľachtický pôvod. Po smrti otca sa hlásil na vojenskú školu v Auxerre a v štúdiu pokračoval v Ecole Royale Militaire v Paríži (1785-1787). Po začatí revolúcie sa pripojil na jej stranu. V roku 1793 sa stal brigádnym generálom, ale v súlade s dekrétom „direktória“ o zákaze služby šľachte bol prepustený. V roku 1794 ho však znovu povolali v hodnosti brigádneho generála. Zúčastnil sa slávneho prechodu Rýna (20. apríla 1787) i prvého talianskeho ťaženia. Počas egyptského ťaženia sa vyznamenal ako veliteľ jazdeckej brigády v bitke pri Abúkiré. Po návrate do vlasti v roku 1800 bol povýšený na divízneho generála a v roku 1803 prebral ako veliteľ III. zbor. Najviac ho preslávil jeho útok pri Slavkove, bojoval pri Jene, Auerstāde, Eylau, Heilsberau aj pri Friedlande. Krátky čas bol guvernérom Varšavského veľkovojvodstva. Bojoval pri Eckmühle a pri Wagram. V priebehu ruského ťaženia bol veliteľom I. zboru a úspešne bojoval pri Mogilieve a Vitebsku. Po návrate Napoleona z emigrácie bol vymenovaný za ministra vojny. Po porážke pri Waterloo prebral velenie celej armády, ktorú odovzdal do rúk kráľa.

Davout odišiel do zálohy, bol prenasledovaný kráľom, odobrali mu hodnosť i rentu. V nasledujúcich rokoch bol amnestovaný s rentou maršala Francúzska.

Vývoj vojenstva

Francúzka revolúcia, napoleonské vojny aj sám Napoleon Bonaparte veľmi významnou mierou ovplyvnili vojenstvo v prvej polovici 19. storočia. Osobitný podiel vojenského génia (Napoleona) na rozvoji všetkého, čo sa spája s vojnou, je nesporný.

Veľká stratégia. Úroveň vojny, kde sa formuluje stratégia a vojenské ciele, kde sa formujú a pripravujú aliancie a celková organizácia štátu pre potrebu vedenia vojny. Z pohľadu dnešného poznania vojenskej vedy môžeme hovoriť o „národnej stratégii“. Napoleon poznal i túto úroveň vedenia vojny a vedel sa v nej pohybovať. Keď sa v roku 1799 dostal k moci, chápal, že krajina je vyčerpaná a potrebuje vojnovú prestávku. Ako stratég a štátnik sa usiloval o dosiahnutie aspoň dočasného mieru. To sa mu podarilo podpisom v Amiens. Aj keď tento mier nemal dlhé trvanie, poskytol Francúzsku čas na „hlboký nádych“. Napoleon urobil potrebné hospodárske a administratívne zmeny v krajine a začal budovať La Grande Armée - „veľkú armádu“. Je pochopiteľné, že Francúzsko a aj sám Napoleon robili na úrovni veľkej stratégie niektoré chyby, predovšetkým na poli diplomacie. Dôsledkom týchto chýb bolo i britské vyhlásenie vojny v roku 1803, ktorá sa o dva roky neskôr rozrástla na všeobecný konflikt. Napoleon sa však predstavil ako veľký stratég a porážal jednu koalíciu za druhou. Napriek všetkým pozitívam jeho vojenského umenia sa mu však okrem krátkych období nepodarilo za celých 20 rokov získať stálych spojencov. Základné chyby na tejto úrovni je možné vidieť predovšetkým v neustálom nepriateľstve k Veľkej Británii, v kontinentálnej blokáde a v niektorých zdĺhavých vojnách (Portugalsko, Španielsko a Rusko). Na druhej strane, napriek krutým porážkam od Britov na mori pri Abúkíre a Trafalgare, celkom úspešne počas celej svojej kariéry udržiaval britské kráľovské loďstvo v neustálom napätí. Veľká Británia však našla svoju „kontinentálnu stratégiu“ predovšetkým v Portugalsku a Španielsku a spôsobovala Napoleonovi nemalé vojenské i politické starosti. Briti však hľadali i svoju „veľkú stratégiu“ a po niektorých chybách cisára ju našli. Šiesta koalícia dosiahla takú úroveň spolupráce, že bola schopná poraziť Francúzsko. Pravdou zostáva, že toto hľadanie trvalo viac ako 20 rokov.

Vojenské umenie. Je možno odvážne hovoriť o revolúcii vo vojenskom umení tejto doby. Uvedené zmeny boli naštartované predovšetkým už vojenskými reformami kráľa Ľudovíta XVI. a pokračovali i po revolúcii. Hybnou silou zmien vo vojenskom umení bola okrem iného aj idea „národa v zbrani“, zjednodušená logistika, reforma organizačných štruktúr a velenia, vylepšená mušketa a Guilbertova doktrína o totálnej vojne. Takto vzniknutá situácia už iba vyžadovala príchod osobnosti typu Napoleona, ktorý tieto priaznivé podmienky využil. V oblasti noviniek alebo teórie nebol Napoleon práve ten najpokročilejší, ale veľmi intenzívne študoval vojenské osobnosti minulosti, predovšetkým Fridricha Veľkého. Rozumne využíval historické skúsenosti a vďaka tomu stav vojenského umenia a vedy bol takmer počas 20-tich rokov jeho vlády na čele v Európe. Veľkým pozitívom bola skutočnosť, že spolu s Berthierom definovali Grand-Quartier-Général - hlavný štáb (stan), zaviedol štáby zborov a divízií. Vlastné zriadenie zborov, ako základnej a relatívne samostatnej formácie, znamenalo zvýšenie flexibility, rýchlosti rozhodovania a údernosti celej armády. Jeho nepriatelia boli šokovaní efektivitou týchto nových prvkov. Do roku 1812 sa všetky európske armády (okrem britskej) preorganizovali tak, aby sa čo najviac približovali práve tej francúzskej.

Rýchly a rozhodujúci úder, nie zdĺhavá vojna (rozdiel medzi ťaženiami v roku 1806 a 1812), bol základom úspechu. Strategické myslenie Napoleona nemá obdobu. Celé jeho vojenské umenie spočívalo v dvoch strategických plánoch:

- a) ak je nepriateľ v početnej prevahe - využiť centrálné postavenie, rozdeliť ho a po častiach zničiť, eliminovať (Taliansko, Waterloo),
- b) ak je nepriateľ v početnej nevýhode - zaútočiť na krídle, odpútať pozornosť, ničiť jeho prístupové cesty (Marengo, Ulm, Jena).

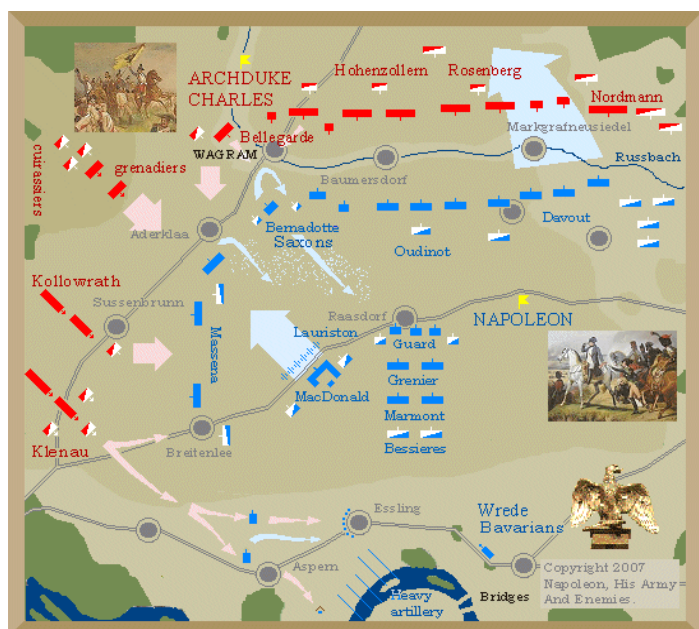
V prípade potreby spájal jednotlivé varianty. V dôsledku týchto nových prístupov víťazil Napoleon takmer vo všetkých bitkách až do doby, kým jeho nepriatelia nepochopili jeho filozofiu a neprispôbili svoju stratégiu novej dobe. Wellington napríklad zdokonalil systém logistickej podpory, Schwarzenberg a Blücher sa naučili ignorovať niektoré nebezpečenstvá a tvrdo išli za svojim cieľom (jeden zo súčasných základných princípov vedenia vojny). Celé toto umenie Napoleona však spočívalo vo vytvorení priaznivého bojového postavenia a využití úspešnej „veľkej taktiky“. Takto vzniknuté priaznivé podmienky zabezpečovali víťazstvo v „strategickej

bitke“, do ktorej cisár spravidla vtiahol celú armádu nepriateľa. Pribeh bitky bol potom charakterizovaný fázami:

- a) prudký výpad,
- b) rozdelenie vlastných síl na krídla a tylo,
- c) vytvorenie silných záloh,
- d) Coup de Grâce (rana z milosti).

Správne načasovanie (dnes timing) považoval Napoleon za životne dôležité. Stal sa expertom na správny odhad času jednotlivých akcií. Paradoxne sa pri Waterloo stal obeťou stereotypu i v tejto oblasti.

Veľká taktika predstavuje v období napoleonských vojen umenie rozmiestniť jednotky na bojisku tak, aby toto rozmiestnenie prispelo k víťazstvu. Tiež predstavovala umenia napláňovať bitku. Cisárovi sa podarilo prepojiť stratégiu (dnes chápanú „vojenskú“) a veľkú taktiku. Celá podstata veľkej taktiky spočívala v presnom vykonaní jednotlivých činností. Predsunuté jednotky vlákali nepriateľa do pasce, tieto časti boli posilnené na krídlach tak, aby donútili nepriateľa použiť zálohy. Po tejto situácii nastupovali hlavné sily k útoku na krídlach bojovej zostavy nepriateľa

a boli zasadené zálohy. Po uistení sa, že väčšina záloh nepriateľa bola zapojená do boja, odkryli sa vlastné jednotky určené na obchvat a tieto ničili nepriateľa a jeho prístupové cesty. Oslabený stred zostavy nepriateľa atakovalo ťažké jazdeckvo a delostrelectvo, niekedy i cisárska garda. Do takto vytvorenej trhliny nastupovalo ľahké jazdeckvo a rozhodlo bitku (na obrázku bitka pri Wagrame).

Je potrebné pripomenúť, že práve táto veľká taktika sa stala Napoleonovi osudnou pri Waterloo, keď severná armáda bola vtiahnutá do útoku proti hrebeňu Mount St. Jean a na pravom krídle ju prekvapil Blücher.

Ženisti. Francúzski vojenski ženisti (la genie) koncom 18. a začiatkom 19. storočia boli v armáde zastúpení relatívne malým počtom (v roku 1796 - 1 300 mužov). Ich hlavnou úlohou bolo napláňovať a riadiť obliehanie pevností a miest, zriaďovanie ciest, prístreškov a mostov (pontonniers). Na bojisku boli organizovaní do samostatných práporov. V praxi sa vyznamenali predovšetkým pri obliehaní miest Toulon, Mantua, Wagram a významnú úlohu zohrali pri spätnom prekonávaní rieky Bereziny v roku 1812. Postupom času bolo vo „veľkej armáde“ 7 práporov s 10 000 mužmi. Ženisti mali na starosti aj prípravu máp.

Delostrelectvo zohralo v tomto období rozhodujúcu úlohu a Napoleon bol toho názoru, že „delá robia vojnu“ alebo „vojnu vyhráva artiléria“. Sám cisár začal vojenskú kariéru ako delostrelec pri Régiment de la Fère a až do konca svojej kariéry venoval tomuto druhu zbrane mimoriadnu pozornosť. Pre zaujímavosť, pri vyhlásení vojny Anglickom v roku 1803

malo Francúzsko osem plukov pešieho delostrelectva, šesť plukov ťahaného delostrelectva, dva prápory pontonniers (v tejto dobe patrili títo ženisti k delostrelectvu) a osem práporov delostreleckého trénu (na obrázku Napoleonovi delostrelci). Pri stručnom hodnotení delostre-

lectva „veľkej armády“ nemôžeme zabudnúť, že jeho kvalitu ovplyvnili predovšetkým reformy celého systému začaté pred revolúciou grófom Gribeauvalom (1715-1789). Predovšetkým sedemročná vojna (1756-1763) ukázala, že rakúske delostrelectvo bolo podstatne lepšie ako francúzske. Rakúsko zaviedlo v tejto vojne ľahké 3, 6 a 12 librové delá. Táto situácia donútila kráľa Ľudovíta XVI. vydať nariadenie k reforme vlastného delostrelectva. Spomenutý Gribeauval ho realizoval od roku 1776. Podstata revolučných zmien spočívala v absolútnej unifikácii diel, trénu, materiálu i poťahu (kolesá, munícia, náradie a pod.).

Gróf Gribeauval znížil napríklad rozdiel medzi kalibrom hlavne a strely, ktorý bol do týchto čias až 0,5 cm. Boli zavedené štyri základné druhy delostrelectva: poľné,

obliehacie, pevnostné a pobrežné. Existovali štyri základné typy diel: štyri, osem a dvanásťlibrové (na obrázku) a šesťlibrová húfnica. Štvorlibrové delo malo kaliber 84 mm, osemlibrové 100 mm a dvanásťlibrové 151 mm (ďalšie charakteristiky sú uvedené v tabuľke). Postupom času narastal aj počet delostrelcov. Kým v roku 1792 ich bolo 9 500, v roku 1795 už 22 000, v roku 1805 až 34 000 a napokon v roku 1814

neuveriteľných 103 000. Narastal i počet diel zapojených do jednotlivých bitiek. Zatiaľ čo pri Marengu mal Napoleon k dispozícii menej ako 30 kusov, pri Slavkove ich bolo okolo 140, pri Wagram 500 a pri Borodine takmer 600. Napoleon považoval delostrelectvo za hlavnú údernú silu v bitke. Na dosiahnutie potrebnej koordinácie bol nadriadeným veliteľom celého delostrelectva prvý hlavný inšpektor, na úrovni zboru to bol divízny generál, ktorý pôsobil v štábe veliteľa zboru.

Napoleonove delostrelectvo						
Kaliber dela	Účinný dostrel	Maximálny dostrel (m)	Obsluha	Počet nábojov zbrane	Rýchlosť streľby (kusov za minútu)	Zaradenie
12 librové	900	1 800	15	9	1	Delostrelecká záloha armády a zboru
8 librové	800	1 500	13	15	2	Divízne zálohy
4 librové	700	1 200	8	18	2-3	Predsunuté jednotky, divízne a delostrelecké zálohy
6 librová húfnica	200	1 200	13	4	1	Divízne a delostrelecké zálohy

Záver

Po porážke Napoleona bola veľmi aktuálna otázka, čo ďalej s Európou. Víťazné mocnosti Veľká Británia, Prusko, Rusko a Rakúsko mali každá svoju predstavu a koncepciu. Relatívne ľahko vyšlo z dlhého vojnového obdobia Francúzsko. Mier podpísaný 30. mája 1814 bol relatívne výhodný pre všetky strany, víťaza i porazeného. Najväčšou historickou udalosťou vyprovokovanou Francúzskou revolúciou a napoleonskými vojnami bol Celoeurópsky kongres vo Viedni, ktorý sa začal 1. októbra 1814. Tejto významnej aktivity sa zúčastnilo 50 členov kráľovských rodín a 250 diplomatov (okrem iných aj rakúsky cisár František I., ruský cár Alexander I., pruský kráľ Fridrich Viliam III.). Celý kontinent sa pozeral do Viedne s nádejou i obavami. Porazené Francúzsko bolo zastúpené obratne si počínajúcim Talleyrandom. Ku cti víťazných mocností nebol kongres poňatý ako akt pomsty. Počas priebehu kongresu však Napoleon vystrašil všetkých účastníkov svojím odchodom z ostrova Elba. Po jeho druhej abdikácii bol v hlavnom meste Francúzska 20. novembra 1815 podpísaný „Druhý parížsky mier“. Z hľadiska nezadržateľného pokroku však ani tento podpis nemohol zastaviť revolučný vývoj naštartovaný Francúzskou revolúciou, roky 1830 i 1848 to iba potvrdili.

Z hľadiska vojenského je potrebné si uvedomiť, že republika i cisárstvo viedli viac menej veľmi úspešný boj takmer 25 rokov. Historici uvádzajú dlhý zoznam bitiek s prívlastkom „napoleonské“, ako bolo načrtnuté v úvode. V uvedenom zozname figuruje 58 bitiek (bojových udalostí), kde v 51 prípadoch je Napoleon uvádzaný ako víťaz, štyri razy skončili bitky bez víťaza a iba v troch bitkách bol Bonaparte jednoznačne porazený (21. – 22. mája 1809 pri Aspern-Esslinge, 16. -19. októbra 1813 pri Lipsku a 16. júna 1815 pri Waterloo). Francúzska armáda na prelome 18. a 19. storočia bola považovaná za najlepšiu. Táto sila porazila postupne všetky mocnosti Európy. Na mieste je isto otázka, prečo vlastne bol Napoleon porazený. Príčin je samozrejme viac, a to politických, hospodárskych, ale predovšetkým vojenských. Je zaujímavé, že vojenské príčiny porážky nie sú vždy historikmi dôsledne prezentované.

Kľúčovým bodom vojenských príčin porážky bol rok 1805. Až do tohto obdobia viedlo Francúzsko vojny obmedzeného rozsahu, obmedzenými silami a v blízkosti svojej krajiny. Vojny sa rozhodovali v bitkách, ktorých sa zúčastnili desiatky tisíc

vojakov v pásme bitky maximálne 5 až 6 km. Bojovalo sa v zaľudnenom prostredí s relatívnym dostatkom komunikácií. Zásobovanie ľudí potravinami a ostatným materiálom, ako aj koňov krmivom, nebol podstatný problém. V roku 1805 sa Napoleon prvý raz vydal na veľmi dlhé prenasledovanie Rusov a Rakúšanov. Aj keď toto prenasledovanie ukončil brilantným víťazstvom 2. decembra 1805 pri Slavkove, celé ťaženie naznačilo budúce ťažkosti. Pod vplyvom úspechu ešte v roku 1806 porazil Prusov a v únavnom ťažení pokračoval i v roku 1807. Spojenectvo Pruska a Ruska však donútilo Napoleona presunúť „veľkú armádu“ až do východného Pruska. V neobývanej pustatine, bez ľudí a komunikácií sa zásobovanie zrútilo. Podpis mieru medzi Napoleonom a Alexandrom I. predstavoval asi vrchol francúzskej politickej i vojenskej moci. Okrem týchto ťažkostí problémy sprevádzali i boj vo vyprahnutých španielskych horách. Aj tu viazlo zásobovanie, množili sa prípady rabovania a Napoleonovi vojaci strácali sympatie a podporu aj tam, kde ju do tých čias mali.

Vlastnou kapitolou príčin porážky Napoleona boli ľudské straty na bojiskách. Cisár ich riešil nevhodne nárastom počtu cudzokrajných kontingentov vojakov nedobrovoľných spojencov. Klesla kvalita, vycvičenosť aj morálka „veľkej armády“. Napoleon sa k cudzím vojakom správal povýšenecky a prehliadal ich. Tento jeho prístup sa prenášal na všetkých vojakov. Prinášalo to so sebou nevraživosť a veľa krát i nenávisť (obetoval poľský zbor pri Lipsku). Ďalšou z príčin vojenskej porážky bola absencia regulárneho generálneho štábu (spoločného mozgu). Zriadenie hlavného štábu naznačilo snahu, ale bez konečného efektu. Obrovskú masu vojakov (v Rusku viac ako 700 000) nemohol zvládnuť jednotlivec.

Prvé varovania sa dostavili v rokoch 1809, 1813 a 1814. Napoleon oddŕaľoval vznik „centrálneho generálneho štábu“ z dôvodu nedôvery v svojom okolí a neochoty deliť sa o moc nad armádou. O všetkom dôležitom (priebeh bitky, zasadenie záloh) i menej dôležitom (povyšovanie, udeľovanie rádov) rozhodoval osobne. Život však ukázal, že nie je možné, aby jednotlivec riadil osobne viac vojen alebo bitiek súbežne (Rusko, Španielsko). Náčelník štábu Berthier, velitelia zborov a po nich i divízií si rýchlo zvykli na to, že o všetkom rozhoduje Napoleon, a preto sa sústredili iba na presné vykonanie rozkazov. Napoleon, na rozdiel od ranných rokov „veľkej armády“, od nich nevyžadoval vlastnú aktivitu a individuálny prístup. Spôsob vedenia vojny predovšetkým po roku 1813 už vyžadoval iných veliteľov, s inými vzťahmi

a prístupom. Ďalšou z príčin vojenskej porážky cisára bol jeho vzťah k technike a technickému pokroku. Napoleon výrazne precenil svoje schopnosti a podcenil všeobecný technický pokrok, nezaoberal sa myšlienkou modernizácie. Vôbec sa nevenoval zdravotníckemu zabezpečeniu. Počas vojen zbytočne zomierajú tisíce vojakov aj mimo boj (historici odhadujú nevojové straty šesťnásobne vyššie ako v bitke). Napoleon pohrdal ľudským životom a v dlhšom časovom horizonte sa to muselo prejavíť. Okrem iného cisár podcenil nepriateľa a neveril, že sa poučí z vlastných porážok. Opak bol však pravdou a predovšetkým Prusi a Rakúšania vylepšovali svoju výzbroj, organizáciu, stratégiu i taktiku. Na konci napoleonských vojen predstihli obidve krajiny svoj vzor. Dôležitým konštatovaním je to, že francúzska „veľká armáda“ bola, na rozdiel od nepriateľských, bez významných organizačných zmien od roku 1807. Postupom času nastával pokles morálky a motivácie. Napoleon po vyčerpaní ľudských zdrojov a morálnej sily musel byť logicky porazený.